

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2015

Mária Slaninková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Priestorové aspekty a charakteristiky

kolektívnej pamäti v meste Bytča

Mária Slaninková

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Diplomová práce

**Priestorové aspekty a charakteristiky
kolektívnej pamäti v meste Bytča**

Mária Slaninková

Vedoucí práce:

PhDr. Tereza Šlehoferová, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prehlásenie

Prehlasujem, že som na práci pracovala samostatne a využila som len literatúru a zdroje, ktoré uvádzam v literatúre.

Plzeň, november 2015

Pod'akovanie

Ďakujem PhDr. Tereze Šlehoferovej, Phd., vedúcej mojej diplomovej práce, za rady a informácie, ktoré mi v tejto súvislosti poskytovala. Ďalej ďakujem za trpezlivosť prejavenu v súvislosti s neštandardným časovým rozsahom písania práce.

Vďaku si zaslúžia i moji informátori, ktorí mi poskytli informácie, bez ktorých by nebolo možné prácu napísať.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ	3
2.1	Kolektívna pamäť	3
2.2	Krajina	4
2.3	Pamäť a história	6
2.4	Miesta pamäti	7
2.5	Priestor a miesto	8
2.5.1	Pomenovanie miest	9
2.6	Genius loci	10
2.7	Domov	11
2.8	Sociálny priestor	12
2.9	Sociálna identita	13
2.9.1	Individuálna a kolektívna identita	14
2.10	Hranice	16
3	METODOLÓGIA	17
3.1	Informátori	20
3.2	Výskumné otázky	22
4	CHARAKTERISTIKA LOKALITY	27
5	ANALÝZA DÁT A INTERPRETÁCIA VÝSLEDKOV VÝSKUMU	29

5.1	Vnímanie mesta jeho obyvateľmi	32
5.2	Kategorizácia mesta	38
5.3	Spoločensky významné miesta	41
5.4	Miesta charakterizujúce Bytču.....	54
6	DISKUSIA.....	61
7	ZÁVER	63
8	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY A PRAMEŇOV	65
8.1	Literatúra.....	65
8.2	Elektronické zdroje	70
8.3	Archívne pramene.....	70
9	RESUMÉ	71
10	PRÍLOHY	72
10.1	Tematické okruhy otázok.....	72
10.2	Mapa mesta	74
10.3	Fotografie mesta.....	75

1 ÚVOD

Téma kolektívnej pamäti v spojení s priestorom, je dostatočne obširne rozpracovaná vo viacerých publikáciách. Tieto slúžili ako inšpirácia pre vypracovanie predkladanej práce, ktorá sa zaoberá priestorovými aspektmi a charakteristikami kolektívnej pamäti obyvateľov mesta Bytča. V tejto súvislosti, je potrebné poznať viacero konceptov, ktoré práca prináša vo svojej teoretickej časti. Tieto poznatky sú následne, v poslednej časti práce prepojené s informáciami zistenými prostredníctvom výskumu, kde sú analyzované a interpretované. Akým spôsobom boli všetky tieto vedomosti získavané, popisuje druhá časť práce, zaoberajúca sa metodologickými postupmi. Zacielenie všetkých týchto častí sa orientuje na sociálny a materiálny priestor.

Teoretické východiská práce predstavujú podklady, ktoré sumarizujú prehľad hlavných konceptov, z ktorých vychádza skúmanie problematiky. Vysvetľujú pohľad, akým je pozerané na jednotlivé termíny a využívané koncepty. Východiskom je téma kolektívnej pamäti, ktorá reprezentuje aktuálne, živé predstavy skupiny o sebe samej, na základe spomienok. Reflexia týchto ideí sa opiera o priestor, s ktorým súvisia ďalšie predstavené koncepty, vysvetľujúce jeho poňatie, úlohu krajiny a možnosti prechodu od širších priestranstiev ku konkrétnym miestam. K problematike kolektívnej pamäti, reprezentovanej skrz priestor, iste patrí sociálny aspekt a preto sa ním zaoberajú ďalšie koncepty práce. Sociálny priestor, v ktorom sa vytvárajú sociálne väzby a identity, sú koncepcie, ktoré rozširujú tému o ďalšie perspektívy.

Po teoretickej časti nasleduje metodologická, ktorá je venovaná metodologickým postupom využitým pri spracovávaní diplomovej práce. Sú v nej zhrnuté spôsoby získavania informácií, ktoré sa vzťahujú k archívnym materiálom, ale zároveň i k informátorom. Súčasťou sú výskumné otázky, definované na počiatku štúdia problematiky, s úlohou koordinovania témy.

Zásadnou časťou práce, je kapitola venujúca sa analýze a interpretácii výsledkov výskumu. Prepájajú sa v nej teoretické východiská spoločne s výpoveďami informátorov. Poukazuje na vnímanie mesta jeho súčasnými obyvateľmi a zaznamenáva, ako sa odráža historický ráz mesta v predstavách miestnych. V tejto kapitole sa odкрývajú všetky podnety, ktoré vytvárajú priestorové charakteristiky mesta, čo prispieva k dosiahnutiu cieľa práce.

Cieľom práce je prostredníctvom konceptu kolektívnej pamäti a priestoru, reflektovať zdieľané predstavy miestnych o svojom meste. Pre dosiahnutie tohto cieľa, sú predmetom analýzy pamäť miestnych obyvateľov, konkrétne miesta, ale i miestne časti a významnú úlohu zohráva i kolektívna identita a menšie identity, ktoré vznikajú segmentáciou priestoru.

Práca je lokálne ukotvená a preto sú jej súčasťou aj informácie o meste. Špecifikácia práce súvisí s možnosťami, ktoré ponúka charakterizovaná lokalita, preto je jej venovaná samostatná kapitola, ktorá stručne informuje o meste a jeho histórii, s dôrazom na podnety z priestoru. Skutočnosť, že motív vychádza z lokality samej, pomáha k uvedomeniu si, že nie len človek vplýva na priestor, ale i naopak, priestor na človeka. Odraz vzájomného vzťahu týchto dvoch entít, vytvára konečný vzhľad mesta a zdieľaných predstáv ľudí o svojom meste.

2 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Práca sa zaoberá predstavami Bytčanov o priestore, v ktorom žijú. Tieto predstavy, sú charakteristikami, ktoré nosia vo svojich pamätiach a utvrdzujú sa v nich, v kontakte s ostatnými ľuďmi. Takto koncipovaná téma, si vyžaduje viacero prístupov a preto sú ťažiskom diplomovej práce teoretické poznatky a terénny výskum, na tému kolektívnej pamäti v priestore. V kapitole, budú predstavené teoretické koncepty zaoberajúce sa kolektívnou pamäťou, priestorom, miestom, sociálnou identitou, krajinou, a iných, ktoré poskytujú teoretický základ poznatkom získaným v teréne.

2.1 Kolektívna pamäť

Prvým z konceptov, je kolektívna pamäť. Východiskovým vymedzením kolektívnej pamäti v práci, je definícia Maurica Halbwachsa, ktorý ju opisuje ako: „...súvislý prúd myslenia, v ktorého nepretržitosti nie je nič umelého, pretože z minulosti uchováva len to, čo je z nej doposiaľ živé alebo schopné žiť vo vedomí skupiny, ktorá ju udržiava.“ (Halbwachs 2009: 125)

Pamäť ľudí, na ktorú sa práca upriamuje, je doposiaľ živá a prevažná skupina obyvateľov zdieľa totožnú alebo prinajmenšom podobnú predstavu o priestore. Dôležitou súčasťou kolektívnej pamäti, sú spomienky, na základe ktorých Jan Assmann rozdelil kolektívnu pamäť na „komunikatívnu a kultúrnu.“ (Assmann 2001: 48) Z týchto dvoch kategórií, je pre prácu podstatný koncept komunikatívnej pamäti, pretože „komunikatívna pamäť zahŕňa tie druhy pamäti, ktoré sú založené na každodennej komunikácii.“ (Assmann 1995: 126) Zabezpečuje sa tým zároveň, neustála živosť spomienok, ktoré „...sa vzťahujú k nedávnej minulosti. Práve tieto spomienky zdieľa so svojimi súčasníkmi.“ (Assmann 2001: 48) Kolektív spomienky uchováva vo svojom vedomí prostredníctvom každodennej skúsenosti jednotlivcov, ale i naopak,

jedinec je súčasťou kolektívu, ktorý disponuje svojou pamäťou a pamäť jedinca sa s tou kolektívnou vzájomne prelína. Súvzťažnosť kolektívnej a individuálnej pamäti popisuje Halbwachs takto: „Pokiaľ teda kolektívna pamäť čerpá svoju silu a trvanie z toho, že sa opiera o určitý súbor ľudí, ide stále o jedincov, ktorí spomínajú, a to ako členovia skupiny.“ (Halbwachs 2009: 91)

Kľúčovú úlohu v tvorbe pamäti zohrávajú spomienky, ktoré Halbwachs delí na „individuálne a kolektívne.“ (Halbwachs 2009: 93) Spoločným menovateľom oboch pamätí je jedinec, ktorý sa tým pádom „...podieľa na dvoch druhoch spomienok.“ (Halbwachs 2009: 93) V závislosti od toho, o ktoré spomienky práve ide, mení svoj uhol pohľadu. Tvorba spomienok je proces, pri ktorom sa „idey musia najskôr stať názornými, a až potom si môžu zabezpečiť prístup do pamäti ako predmety.“ (Assmann 2001: 38) Týmto procesom, sa predmety v priestore stávajú zmysluplnými tak pre jedinca, ako pre kolektívu. „Každá skupina, ktorá sa ako taká chce skonsolidovať, sa snaží vytvoriť si a zaistiť miesta, ktoré neslúžia výhradne len ako scény pre ich formy interakcie, ale poskytujú symboly jej identity a záchytné body jej spomínania. Pamäť potrebuje priestor, má tendenciu prejsť do priestoru.“ (Assmann 2001: 39) A tak priestor môže poskytovať podnety pre vyvolanie spomienok alebo naopak, ukladať ich prostredníctvom miest a následne pomocou nich konštruovať pamäť.

2.2 Krajina

Štúdiom krajiny sa zaoberalo viacero bádateľov z rôznych odborov, čo zabezpečuje širokú škálu definícií a hypotéz, s ktorými je možné pracovať. Z alternatív, ako môže byť krajina vnímaná, je podstatné zamerať sa na to, aký prístup ku krajine zaujali antropológovia. Tí však nie sú jednotní v názore, ako pristupovať ku štúdiu krajiny, preto je potrebné pozrieť sa na krajinu zo širšej perspektívy.

Antropologický slovník uvádza okrem historických súvislostí tohto pojmu, i jeho možnosti využitia. „Krajina v západnej tradícii má väčšinou význam ako označenie pre: 1. nejaké charakteristické územie, oblasť, 2. prírodnú scenériu, 3. maľbu, obraz krajiny v umení.“ (Lapka 2009: 2020) Tieto tri významy zaznamenávajú historický vývoj štúdia krajiny, počínajúc výtvarným umením a končiac geografickým vymedzením tohto pojmu. Antropológovia ponechali estetickú stránku maliarom a svoj záujem zamerali na krajiny ako územia, priestranstvá, pričom o niečo neskôr pridali i sociálny rozmer. Spočiatku bolo „...prostredie niečo, čo je voči kultúre vonkajšie, ako by kultúra bola apriestorová a prostredie akultúrne.“ (Mácha 2010: 231) Štúdium krajiny bolo prehĺbené a v súčasnosti sú v definíciách sociálne črty krajiny nezanedbateľnou súčasťou. „Krajina je teda sociálne relevantným prostredím jedinca.“ (Mácha 2010: 238) Štúdium krajiny s účasťou ľudského faktoru spôsobilo výrazný posun, vďaka čomu je braný do úvahy vzájomný vplyv človeka a krajiny na seba navzájom. „Krajina vzniká a ustanovuje sa z toho, ako ľudia prežívajú okolitý svet a ako mu rozumejú.“ (Gibas – Pauknerová 2009: 133) Pri snahe o porozumenie krajiny, je teda dôležitá symbolická rovina. „Krajina nie je proste materiálnou kontúrou našich životov, ale skôr prepletencom politického, symbolického, materiálneho, imaginárneho a osobného.“ (Gibas – Pauknerová 2009: 136)

Antropológovia postupne pridávali do hypotéz priestorovú, sociálnu, materiálnu i symbolickú rovinu, čím vznikli viaceré koncepty. Low konštatuje, že „koncept krajiny je užitočný pre vysvetlenie miesta, prepojením fyzického prostredia so sociálnym významom.“ (Low, Lawrence-Zúñiga 2003: 16) Aplikácia tohto prístupu, je v prípade vybranej lokality vhodnou voľbou, ak ide o snahu porozumieť terénu zo sociálne vedného hľadiska.

2.3 Pamäť a história

Pamäť, je veľmi prepojená s históriou aj napriek tomu, že pojmy pamäť a história, sú vysvetľované ako dve protichodné entity, vychádzajúc z toho, čo v súvislosti s témou, napísali najväčší bádatelia tejto problematiky, Maurice Halbwachs (2009), Jan Assmann (2001) a Pierre Nora (2010). Z ich článkov o pamäti, je možné skonštatovať, že pamäť je viac osobná, neformálna, menej zapisovaná, má menšiu trvanlivosť v čase a nie je striktno určená. „Pamäť je život, jej nositeľom je živá pospolitosť, a preto sa stále vyvíja, je otvorená dialektike spomienky a amnézie,...“ (Nora 2010: 42) Na druhej strane stojí história, prezentovaná ako „rekonštrukcia – vždy problematická a neúplná – toho, čo už nie je.“ (Nora 2010: 42) Vo všeobecnosti je teda považovaná skôr za zapísané segmenty minulosti, o ktoré sa opierajú oficiálne prezentované dejiny. Pozornosť bude venovaná téze Pierra Nory, ktorý rozvíja vzťah medzi pamäťou a históriou na ďalšej úrovni, pomocou archivovania a teda materializovania pamäti. „Proces, ktorý začal písmom, je dovŕšený v najvernejších záznamoch magnetickej pásky.“ (Nora 2010: 48) Kritizuje jej úlohu v živote ľudí z dôvodu, že „táto pamäť k nám prichádza z vonkajška a my sme nútení ju interiorizovať sami v sebe, pretože už nie je súčasťou života spoločnosti.“ (Nora 2010: 50) Objekty, ktoré predstavujú archivovanú pamäť, nie sú len expozície v múzeách alebo materiály zozbierané a uložené v štátnych, či lokálnych archívoch. Sú nimi i priestory či miesta v rámci lokality, ktoré sú miestami „v trojitom zmysle, materiálnom, symbolickom i funkčnom,...“ (Nora 2010: 56) a v tomto kontexte plnia úlohu pripomienky dejín. Ako sú chápané miesta pamäti, o ktorých je písané v práci, vysvetľuje nasledujúca kapitola.

2.4 Miesta pamäti

Predtým, ako bude čokoľvek napísané k téme miest pamäti, je potrebné objasniť pojem a to, čo predstavuje. Edaurd Maur pojem sumarizuje a píše, „Miesta pamäti môžu byť ako historické osobnosti, tak aj rôzne miesta v krajine, dejisko významných udalostí, najmä slávne bojiská, ale aj budovy, obrazy, pomníky, pamätné dosky, múzeá, náučné chodníky, jednotlivé muzeálne predmety, rovnako ako piesne alebo jednotlivé dokumenty...“ (Maur 2014: 143,144) Miesta pamäti presúvajú abstraktné kolektívne predstavy, umiestnené v kolektívnej pamäti, na konkrétnu úroveň. Okrem získania konkrétnej predstavy, miesta pamäti zabezpečujú i to, že je kolektívna pamäť lepšie zapamätateľná a zároveň „presnou lokalizáciou získava pamäť jasnejšie obrysy a väčšiu trvalosť.“ (Maur 2014: 145) Pierre Nora sa domnieva, že „Miesta pamäti sa rodia a žijú z pocitu, že neexistuje žiadna spontánna pamäť, že je potrebné vytvárať archívy, že je potrebné sláviť výročia, organizovať oslavy, prenášať smútočné prejavy, vykonávať notárske záznamy, pretože tieto úkony nie sú prirodzené,“ (Nora 2010: 46) Z toho vyplýva, že miesta pamäti, sú zachovávané z čírej nostalgie, pričom stratili svoje funkčné hľadisko a preniesli sa do sféry symbolickej.

To, čím sú miesta pamäti zaujímavé, je fakt, že nejde ani tak o miesta samotné, ako o sociálny kontext, ktorý sa k nim vzťahuje. „Príslušníka danej kolektivity pritom privádza k takému miestu pamäť, ktorá už existuje v mysli ľudí, teda príbeh a jeho symbolický význam, niekedy i príbeh fiktívny.“ (Maur 2014: 145) Významy sú miestam pripisované, ale existujú i výnimky, napríklad pomníky. „Miestom pamäti par excellence je pomník, pamätník alebo pamätná doska.“ (Maur 2014: 151) Táto téma nabáda k zisteniam, ako sa z obyčajného priestoru stáva miesto, preto je tomu venovaná ďalšia kapitola.

2.5 Priestor a miesto

Zameranie práce spája kolektívnu pamäť s priestorom. Ľudské postoje k priestoru pozostávajú z geografického i sociálneho hľadiska, pričom pre ľudí žijúcich na zemi, „ich skutočné územie nie je ohraničený priestor, ale sieť ciest a miest.“ (Tuan 1976: 268) Takto vytvorené siete, pomáhajú ľuďom s produkciou ich predstáv o meste a na ich základe, so zrodom ďalších väzieb.

Priestor v tomto kontexte, je myslený ako „viac abstraktný pojem,“ (Cresswell 2004: 7) ale i napriek tomu, „priestory majú plochu a objem.“ (Cresswell 2004: 7) Ich súčasťou sú viac konkrétne miesta, ako obsah priestoru. Z abstraktnej roviny ich vyzdvihli ľudia, ktorí ich spravili zmysluplnými. (Cresswell 2004: 7) A tak „miesto je taktiež spôsob, ako vidieť, vedieť a pochopiť svety.“ (Cresswell 2004: 11) Ľudia v danom priestore žijú, pretvárajú ho a vytvárajú si k nemu väzby. Človek a priestor na seba navzájom pôsobia. Spoločnosť sa vyvíja, menia sa ľudia, ich životné priority, štýly a tak pretvárajú nie len seba, ale aj priestor, v ktorom žijú. Priestorové predstavy sú podľa Halbwachsa to, čo tvorí základ kolektívnej pamäti. Najjednoduchší spôsob, ako si skupina ľudí vytvorí kolektívne povedomie, je cez hmotné predmety. Sú to predmety, na ktoré si ľudia zvykajú, ktorým pripisujú určité funkcie a zároveň sú tým, čo v priestore po ich odstránení bude chýbať. Prázdnota po nich, bude odkazovať na to, že tam niekedy niečo stálo, bola tam súčasť každodenného života ľudí, ktorí tu žili, prechádzali okolo alebo objekty využívali ako záchytný bod. (Halbwachs 2009: 188) Zväčša je to sociálna skupina ľudí, cítiaca spoločnú patričnosť k lokalite, ktorá dodáva významnosť objektom. Členovia skupiny sa pútajú na priestor, ktorý je pre nich základným bodom. Pre rôzne, užšie skupiny to môže byť napríklad domov, zariadenie a jeho rozmiestnenie v priestore domu. V rámci širšieho kontextu, sú to napríklad štvrte, miestne časti, mestá a mnohé ďalšie. (Halbwachs 2009: 187) Predmety v priestore, znamenajú pre insiderov viac, ako len estetické alebo funkčné artefakty zaradené do

krajiny, zatiaľ čo outsidersi ich vnímajú ako hmotné objekty bez kontextu. Je teda veľký rozdiel, či je na miesta pozerané skrz prizmu insiderov alebo outsiderov. Jedinec vždy zaujme niektorý z postojov, prostredníctvom ktorého je vytváraná identita „my“ a „oni.“ (Cresswell 2004: 39). Vytváranie identity, je ďalším teoretickým východiskom práce, ktorému je venovaná samostatná kapitola v práci.

2.5.1 Pomenovanie miest

Jednou z možností, ako sa stáva z priestoru miesto, je jeho adresné pomenovanie, čím sa z voľného priestranstva stane konkrétna časť. Okrem členenia priestoru, si ho ľudia i popisujú, aby im bol zrozumiteľnejší. Pre to, aby bol priestor pomenovaný, nie je nutná prítomnosť hmotných predmetov, aj prázdny priestor dostáva svoje meno.

Ľudia majú potrebu pomenovať každú časť krajiny, zvyčajne z praktických dôvodov, pre orientáciu. Pomenovaním sa stáva priestor prehľadnejším a zároveň do istej miery i exkluzívnejším. „Miestne mená (alebo toponymá) používajú jedno slovo alebo sériu slov pre rozlíšenie a identifikovanie jedného miesta od druhého.“ (Alderman 2008: 196) Zvyčajne meno, ktoré dostane určitá časť, nesie so sebou i svoj status, odvíjajúci sa od charakteristických znakov miesta. „Okrem uľahčenia fyzickej navigácie, toponymá vyvolávajú silné predstavy a konotácie, čo prispieva k rozvíjaniu miestneho cítenia.“ (Alderman 2008: 196) Pomenovanie má tak vplyv na ľudí a zároveň i miesto samotné. „Z hľadiska kritického štúdia krajiny, sú miestne mená viac ako pasívne artefakty...Dôraz je kladený menej na meno samotné, ale viac na kultúrnu prax pomenovať...“ (Alderman 2008: 199) Pomenovanie je niekedy nástrojom pre vytvorenie a niekedy vyjadrením miestnej a sociálnej identity. Tieto dve identity sa prelínajú, preto je dôležitý skôr samotný akt.

2.6 Genius loci

Pohnútkou k označeniu miesta a tým i jeho vymedzeniu z väčšieho priestoru, môžu byť pocity ľudí, ktoré tu prežívajú. Pocity z miesta alebo inak nazývané genius loci, sú dôležitou časťou diskusií o priestore.

Genius loci „v klasických časoch označovalo, ani nie tak pocity z miesta samotného, ako strážne božstvo tohto miesta.“ (Jackson 1994: 24) V týchto predstavách pôsobil duch božstva na miesto, preto sa tam ľudia cítili dobre a túžili ho stále opätovne navštevovať. (Jackson 1994: 24) V súčasnosti už nie je pripisovaný tento pocit božstvu, ale nedá sa vylúčiť, že niektoré miesta vyvolávajú v ľuďoch zvláštne emócie. Celý koncept genius loci, je založený na emóciách prežívaných v priestore. Takéto miesta „sú oceňované, pretože sú zakotvené v každodennom svete okolo nás a ľahko prístupné, ale zároveň sú odlišné od tohto sveta. Návšteva jedného z nich je malá, ale významná udalosť.“ (Jackson 1994: 24) Miesta sú dôležité pre jednotlivca rovnako ako pre skupinu. Niekedy je to práve sociálna alebo iná skupina, ktorá tento pocit vytvára, inokedy zasa práve neprítomnosť ľudí. Existuje mnoho uhlov pohľadu na to, čím sú definované tieto miesta. Na týchto rozličných názoroch, ako je genius loci vlastne vytvárané a s čím súvisí, je založených mnoho teoretických prác. Najčastejšie využívaným konceptom v tejto oblasti, je koncept Christiana Norberga Schulza, ktorý genius loci spája s architektúrou. Jeho východiskovou tézou je, že miesta sú zaujímavé preto, lebo majú zaujímavé umiestnenie. (Norberg-Schulz 1980) Antropologický slovník uvádza, že „genius loci odráža presvedčenie o tom, že jednou z ľudských potrieb je významuplné a zrozumiteľné životné prostredie...“ (Válková 2009: 1315) Je to širšia definícia, ktorá môže iste zahŕňať i architektúru, ale nemusí ísť výhradne o umiestnenie.

2.7 Domov

Domov ponúka viaceré uhlov pohľadu, prostredníctvom ktorých môže byť tento pojem definovaný. V priestorovej orientácii, je často domov chápaný na rôznych úrovniach. „V užšom chápaní je domov predovšetkým intímny priestor, byt, dom, kde človek dennodenne žije, kde sa cíti dobre a bezpečne.“ (Bitušíková 1999: 5) V prípade hmotných objektov, je však lepšie využívať pojem dom. V širšom slova zmysle, je domovom „...rodná obec/mesto, kde sa človek narodil, kam sa rád ... vracia, alebo ... v ktorom žije.“ (Bitušíková 1995: 5) A v poslednom prípade ide o domov ako „rodnú vlasť.“ (Bitušíková 1995: 5) V týchto definíciách je vidieť, že k domovu je prístupované ako k „rodnému“ priestoru, teda je tu badateľný odkaz k časovosti. Ďalšie charakteristiky, na rozšírenie konceptu domova, rozlíšila autorka Kimberly Dovey, podľa ktorej, musí byť v prvom rade domov definovaný ako poriadok a to priestorový, časový a sociokultúrny, a potom, v ňom musí byť prítomná identita a isté súvislosti. (Dovey 1985: 33 – 51) Tieto koncepty zhrňa autorka Pauknerová vo svojom článku, kde píše, že „domov ako priestorový poriadok je orientáciou v priestore, miestom, odkiaľ rozumiem svetu.“ (Pauknerová 2014: 56) Jedinec je tu ako niekto, kto priestoru rozumie a prostredníctvom neho, si vytvára predstavy o usporiadaní a štruktúrach sveta. Potom píše, o tom, že „domov ako časový poriadok poskytuje orientáciu v čase, domov je miesto pôvodu, počiatku, miesto, kam sa vraciame.“ (Pauknerová 2014: 56) Opäť je tu priestor spájaný s časovosťou, pričom chápanie času má obvykle tým väčší význam, čím je dlhšie vymedzené časové obdobie. A „domov ako spoločensko-kultúrny poriadok je potom miestom, odkiaľ a skrz ktoré rozumiem vlastnej kultúre či spoločnosti, ktorej som členom či členkou.“ (Pauknerová 2014: 56, 57) Jedinec je súčasťou sociálnej skupiny, s ktorou sa definuje a ktorá mu pomáha vytvoriť si obraz o zásadách tak svojej, ako i cudzej spoločnosti.

Domov bude teda chápaný ako priestor, obohatený o ďalšie zložky, ktoré pridávajú hodnotu miestu. Prvou z nich, je materiálna zložka,

pretože ľudia „musia poznať svoje zdroje a ich umiestnenie a to, ako udržať ich materiálnu integritu.“ (Tuan 1991: 101) Priestorové ukotvenie je dôležitou súčasťou domova, rovnako ako jeho nemateriálna stránka. Preto je domov najčastejšie definovaný ako koncept, v ktorom „domov je jednotka priestoru organizovaná tak, aby duševne a materiálne uspokojovala ľudské potreby a vnímala základné biosociálne potreby a okrem toho i ich vyššie esteticko-politické ambície.“ (Tuan 1991: 102)

2.8 Sociálny priestor

Zatiaľ čo priestor v predošlých kapitolách, bol reprezentovaný primárne prostredníctvom miest alebo v inom prípade „duchom miesta,“ sociálny priestor odkazuje na vnímanie priestoru ako dôsledku alebo príčiny existencie sociálnych sietí.

Už v úvode je naznačený problém v otázke konštrukcie sociálnych sietí a sociálneho priestoru. Nie je možné jednoznačne konštatovať, že sociálne siete ovplyvňujú sociálny priestor alebo naopak. Tento vzťah je obojsmerný. Obvyklým javom je, že „...ľudia, ktorí sú si blízki v sociálnom priestore, majú tendenciu sa v geografickom priestore či už úmyselne alebo pod tlakom zblížovať,...“ (Bourdieu 1989: 16) ale i naopak, ľudia blízki v geografickom priestore, vytvárajú väzby v sociálnom priestore. Slovo „obvyklým“ tu nie je náhodne použité, pretože v súčasnosti je tento názor prekonaný, ale i napriek tomu, sa tento jav nestratil zo spoločnosti úplne.

Vnímanie sociálneho priestoru je vo všeobecnosti považované za veľmi subjektívny jav, vďaka tomu, že ľudia ako subjektívne zmýšľajúci jedinci, sú hlavnými aktérmi jeho tvorby. „Niet pochyb o tom, že jedinci ponímajú svet aktívne. Niet pochyb o tom, že konštruujú svoju predstavu o svete.“ (Bourdieu 1989: 18) Ide o to, akým spôsobom. Každý jedinec má svoju vlastnú realitu v ktorej žije, prostredníctvom ktorej vníma svet okolo a na ktorej obraz, si snaží svet prispôbiť. Jedným z názorov je, že

„...predstava každého jedinca o priestore závisí na jeho pozícii v priestore.“ (Bourdieu 1989: 18) Pričom pod pojmom pozícia je myslené postavenie v sociálnej štruktúre, ktoré je človeku pripísaná alebo do ktorého sa sám radí.

Štúdium sociálneho priestoru je veľmi komplikované, pretože „spôsoby myslenia zostavené sociálnymi vedcami za účelom uchopenia tejto sociálnej reality musia vychádzať zo spôsobov myslenia zostavených obvyklým myslením ľudí, ktorí žijú vo svojom sociálnom svete svoj každodenný život.“ (Bourdieu 1989: 15) Bádateľ sa dostáva do rozpornej situácie, kedy sa musí sčasti štylizovať do role jedinca, aby mohol správne pochopiť všetky systémy sociálneho priestoru a na druhú stranu, si musí zachovať objektívny nadhľad. Kľúčovú úlohu v rámci vytvárania hrá i sociálna identita.

2.9 Sociálna identita

Medzi hlavné koncepty práce, spadá i sociálna identita. Hneď na úvod tu je potrebné zdôrazniť, že vedci častejšie pracujú s pojmom identifikácia, ktorý používajú ako ekvivalent. Vychádza to z predpokladu, že identita nie je statický jav, preto je vhodnejšie využívať tvar slovesný. Práca sa prikláňa k tomuto názoru. Jenkins navrhol, že „identifikácia je systematické utváranie a pripisovanie významov, medzi jednotlivcami, medzi kolektívami, a medzi jednotlivcami a kolektívami, vo vzťahu k podobnosti a odlišnosti.“ (Jenkins 2008: 18) Ľudia sa na základe týchto znakov radia k jednej skupine, zatiaľ čo od inej sa dištancujú. Zaradenie do skupiny zároveň znamená, že sa prispôbujú jej sociálnemu prostrediu. (Jenkins 2008: 40) Vzniká tak kolektív, ktorý má svoje charakteristické črty, medzi ktoré patrí i spoločná pamäť a miesto. Miesto sa tu dostáva do symbolickej roviny, kedy „matice symbolov vzťahujúce sa k miestam, môžu vyvolať pocit spolupatričnosti a identity; jedinci sa identifikujú s miestom a majú pocit, že k nim patrí, pretože zdieľajú

sociálne hodnoty a pocity s ostatnými v tomto mieste.“ (Butz – Eyels 1997: 4) Obyvateľov jedného mesta spája viacero miest, prostredníctvom ktorých sa identifikujú. Sú to zväčša miesta historicky, či spoločensky významné, ktoré im pripomínajú dôležitosť lokality, v ktorej žijú. Vytvárajú si k nim väzby, sú hrdí na svoje mesto a zároveň si profilujú i sociálne vzťahy.

2.9.1 Individuálna a kolektívna identita

Základným východiskom sú dva subjekty: jednotlivec a kolektív. Interakcia medzi jednotlivcami a kolektívami a medzi jednotlivcami a kolektívami vzájomne, je okamih, ktorý podnecuje záujem o identitu. Jan Assmann navrhol v tomto duchu dve tézy, a to tézu „ja“ a „my.“ (Assmann 2001: 115)

Téza „ja,“ zodpovedá definícii individuálnej identity, ktorá je uvedená ako „...obraz, vybudovaný a udržiavaný vo vedomí jedinca, ktorý zachytáva jednotlivé rysy, ktoré jednotlivca odlišujú od všetkých („významných“) ostatných; je to vedomie vlastnej neprevediteľnej svojbytnosti, nezameniteľnosti a nenahraditeľnosti,...“ (Assmann 2001: 116) Kolektívne vzorce správania a myslenia jedinec prijíma a vytvára si tak svoju identitu.

Na druhej strane je tu téza „my,“ kedy je jedinec nadradený kolektívu, pričom ale kolektív nemôže existovať bez svojich členov a mimo nich. (Assmann 2001: 115) Kolektívna identita predstavuje „...obraz, ktorý si o sebe vytvára určitá skupina a s ktorým sa identifikujú jej príslušníci.“ (Assmann 2001: 117) Premieta sa do nej viacero individuálnych identít, s ktorými sa stotožňujú jednotlivci v rámci kolektívu. „V najširšom slova zmysle môžeme kolektívnu identitu chápať ako výraz osobnej identifikácie člena určitej skupiny s touto skupinou.“ (Lozoviuk 2005: 163) Ako je vidieť, kolektívna a individuálna pamäť, nemôžu existovať samostatne. Mnoho diskusií v tejto oblasti, je inšpirovaných

skutočnosťou, že jedinec je zároveň členom kolektívu a kolektív je zložený z jednotlivcov. Prepojenosť týchto dvoch entít Jenkins rozvádza na ďalšiu úroveň a to prostredníctvom jeho vytvorenej klasifikácie. (Jenkins 2008: 6) „Klasifikácia je organizovaná hierarchicky: A a B môžu byť odlišné od seba navzájom na jednej úrovni, ale obaja sú členmi meta-kategórie C.“ (Jenkins 2008: 6). Ide teda o zlučovanie jedincov, prostredníctvom spoločných prvkov, na základe ktorých, si vytvoria jednu alebo viacero spoločných kolektívnych identít. Jedným z týchto segmentov, je i kolektívna pamäť, „...pretože vedomie toho, čo sa stalo v minulosti, a interpretácia minulých udalostí sú kľúčové pre vedomie seba samého, pre predstavu o vlastnej existencii, o vlastnej identite, a to ako na úrovni jednotlivých osôb, tak na úrovni sociálnych skupín a inštitúcií.“ (Kubišová 2014: 93)

Kolektívna identita, „...sa opiera o účasť na spoločnom vedení a spoločnej pamäti, ktorá sa formuluje hovorením v spoločnom jazyku alebo všeobecne využívaním spoločnej sústavy symbolov.“ (Assmann 2001: 122, 123) Kolektív sa dorozumieva jednotným jazykom, udržiava spoločné zvyky, na ktorých sú účastní jeho členovia, zdieľa spoločný priestor a ustanovuje si zákonitosti orientácie a fungovania svojich členov. (Assmann 2001: 123) „To všetko sa môže stať znakom a kodifikovať pospolitosť; nerozhoduje tu médium, ale symbolická funkcia a znaková štruktúra.“ (Assmann 2001: 123) Členovia, vďaka tomu, že sú schopní identifikovať a vysvetliť symboly, môžu porozumieť kolektívnej identite, ktorú koniec koncov i sami vytvárajú alebo ju prijímajú za svoju. „Špecifickým typom kolektívnych identít sú kolektívne kultúrne identity.“ (Kubišová 2014: 94) Medzi takéto kultúrne prvky patria spomínané symboly, zdieľané hodnoty, normy a taktiež kolektívna pamäť, mýty, tradície a pod. Takýmito kultúrnymi identitami, sú častejšie označované etnické, či národné kolektívy, pretože sú stabilnejšie. (Kubišová 2014: 94) V práci bude tento koncept kolektívnej identity vzťahovaný na menší

kolektív a to konkrétne na kolektív obyvateľov mesta, pretože bude ukázané, že aj tento spĺňa kritériá kolektívnej identity.

2.10 Hranice

Jednou z tém práce, je rozdeľovanie priestoru s využitím hraníc. Prístup k hraniciam vychádza z konceptov, ktoré diskutujú o väčších celkoch, na svetovej úrovni a tie sú následne aplikované na menšie časti priestorovej diferenciácie. Nakoľko je spracovanie námetu hraníc zložitou témou a koncept slúži len ako motivácia pre štúdium, nebude tu rozoberaný detailnejšie, ale len veľmi okrajovo.

Prvým inšpiratívnym prístupom, je vytváranie národných hraníc, kedy „...hranice sú dôležitou súčasťou priestorovej praxe a diskurzu prostredníctvom ktorého sú sociálne zoskupenia a rozdiely medzi nimi vytvárané a udržiavané a v ktorých sa stáva možným uplatňovanie teritoriality.“ (Paasi 2005: 20) Hranice sú pre národ často dôležitým nástrojom, ako potvrdiť svoje existenčné právo a „hranice sú preto taktiež súčasťou praxe a príbehov, ktorými sú tvorené sociálne skupiny a ich identity a členovia týchto skupín sa nimi riadia.“ (Paasi 2005: 20) Ako naznačujú tieto myšlienky, debaty o hraniciach nemožno vnímať len prostredníctvom priestoru, ale zároveň cez prizmu sociálnych skupín. V tejto súvislosti píše Werlen (Werlen 2005: 47-60) o odlišnom prístupe k štúdiu priestoru v súvislosti s hranicami so zameraním na rozlohovo menšie územie a to konkrétne na región. Jeho prístup spočíva v primárnom štúdiu sociálnych štruktúr a až druhotne regiónmi, či hranicami. (Werlen 2005: 47) Z takéhoto postupu tu vychádza téma hraníc spracovávaná na úrovni mesta. Spoločnými znakmi vytvárania národných, regionálnych hraníc a hraníc v rámci mesta je ich odkaz na spoločne zdieľaný priestor istou skupinou ľudí, ktorá sa definuje spoločným odkazom na sociálne pozadie.

3 METODOLÓGIA

Terénny výskum, tvorí základ práce rovnako ako predstavené teoretické východiská. Zameraním kapitoly, je priblíženie postupov a metód využitých pri získavaní informácií, potrebných k účelu diplomovej práce.

Práca je orientovaná na konkrétnu lokalitu, ktorou je mesto Bytča. Mesto je zaujímavé najmä pre dualitu, ktorá sa odráža v chápaní priestoru a pamäti ľudí. Prítomná dualita má svoje korene v konfesii a histórii, ktoré sa vzájomne prelínajú a súvisia spolu, no zároveň vytvárajú rozdiely. V pamäti pamätníkov, je prítomný odkaz na Židovské obyvateľstvo, ktoré výrazným spôsobom vplývalo na priestor a teda aj jeho chápanie. Väčšina z informátorov, chápala mesto, skôr ako „židovské“. Nižšie ročníky sa naopak opierajú najmä o svetské, z historického hľadiska významné body v priestore. V ich ponímaní ide skôr o mesto, v ktorom je „Zámok Juraja Thurza,“ či „Dom Jozefa Tisu“ a pod. Spoločným menovateľom týchto dvoch skupín obyvateľov, je obdobie socializmu a výstavba v tomto období, ktorá významne zasiahla do dovtedajšej priestorovej koncepcie mesta. Zatiaľ čo historický a konfesijný pohľad vyvolávajú rozdielne názory, výstavba, ako dôsledok pôsobenia spoločenského systému – socializmu, je brané ako fakt a nie sú prítomné diskusie s kladnými či zápornými konotáciami.

Aby bolo možné dozvedieť sa viac a hlbšie preniknúť do zákulisia mesta a ľudí, ktorí ho tvoria, bolo potrebné získať informácie nie len od pomocou rozhovorov, ale aj z písomných prameňov, spájajúcich sa s Bytčou. V období jún až august 2014, prebiehalo štúdium archívnych materiálov, potrebné pre získanie vedomostí, nie len o súčasnom, ale i historickom ráze obce. Prostredníctvom týchto informácií je možné, vytvoriť si predstavu o zmenách v priestore, v dôsledku historických

udalostí. Hlavným zdrojom, boli kroniky obce, kde sú spísané okrem významných historických udalostí i informácie o prvej „Starej Bytči,“ ktorá sídlila 2 km západne „na starom grunte“ (Kronika – Dejiny Bytče do r. 1948) a ďalšie knihy, ktoré ponúkajú možnosť dozvedieť sa informácie o Bytči. Z písomných zmienok, bolo možné dostatočne zachytiť, ktoré miesta boli, v akom období, pre obec dôležité. Boli tu zaznamenané zmeny, čím sa potvrdzuje časová relativita kolektívnej pamäti. Po preštudovaní materiálov, boli oslovení informátori, pre možnú spoluprácu, pričom bolo overené, že spĺňajú vopred stanovené podmienky. Pri druhom kontakte s informátormi, bolo zrealizované zúčastnené pozorovanie, v mesiacoch december 2014, január 2015 a pre rovnomerné zastúpenie škály informátorov, bol výskum doplnený o niekoľko informátorov i v mesiacoch august a september 2015. Pozorovanie bolo zrealizované formou stretnutí s informátormi pri ich bežných každodenných činnostiach. To bolo spojené so sledovaním popisovania ich okolia a taktiež zaznamenávaním všetkých informácií, súvisiacich s témou i zo širšieho okolia. S informátormi boli vedené rozhovory, pripravené formou pološtruktúrovaného kvalitatívneho rozhovoru, ktorý Bernard pomenoval ako „semistructured interviewing.“ (Bernard 2006: 230) Táto forma umožňovala koordinovať rozhovory, no zároveň odpovede informátorov neboli strohé a jednoslovné, pretože mali možnosť rozprávať samostatne, ale k téme, ktorá bola naznačená. Pre inšpiráciu, poslúžila metóda „free listing,“ (Brewer 2002: 108) v ktorej ide o voľné vymenovávanie faktov. Informátori sami menovali časti mesta a miesta, ktoré považujú za dôležitú súčasť ich života, či života celého spoločenstva Bytče. Touto metódou bolo zároveň možné zistiť, ktoré miesta sú pre obyvateľov najdôležitejšou súčasťou mesta. Do úvahy boli brané častotnosť opakovania sa miesta vo výpovediach a poradie, v ktorom boli miesta vypovedané. Po vypovedaní všetkých informácií, na ktoré informátor spontánne spomínal, bola predložená mapa, na ktorej zaznamenal, kde sa miestne časti nachádzajú. Tieto časti sú neoficiálne a neexistuje žiaden zápis o takomto rozčlenení mesta. Sú to len predstavy

ľudí, prítomné v ich kolektívnej pamäti, a preto bolo cieľom práce, zaznamenať ich a zobrazit' na mape, čo zabezpečila táto metóda.

Rozhovory mali trvanie v rozmedzí jednej až dvoch hodín, pričom boli zaznamenávané na diktafón. Na začiatku rozhovoru, boli informátori upozornení na zaznamenávanie a boli oboznámení s tým, ako sa bude s ich výpoveďami ďalej zaobchádzať. Od každého bol získaný informatívny súhlas.

Získané informácie boli následne spracované a interpretované. Všetky rozhovory boli prepísané do textovej podoby, pre lepšiu prehľadnosť. Prepísané výpovede spadali do konkrétnych, vopred stanovených, tematických oblastí, pripravených pre pološtrukturovaný rozhovor. Pre prirodzený priebeh rozhovoru boli často okruhy v rôznej postupnosti, preto bolo potrebné výpovede zatriediť k okruhom. Vzorom pre analýzu výskumu, je obsahová analýza predstavená Russellom Bernardom (porov. vid'. Bernard 2006: 505-512). V snahe vyhnúť sa skresleným záverom, boli oslovení informátori v rámci širšej vekovej škály, z rôznych častí mesta a bez zjavných sociálnych väzieb medzi sebou navzájom. Získané informácie obsahovali aj napriek tomu spoločné prvky, čo bolo považované za prvé jednotky analýzy. „Tieto jednotky môžu byť celé texty (knihy, rozhovory, reakcie na poloopené otázky prieskumu) alebo segmenty (slová, významy slov, vety, témy, odseky).“ (Bernard 2006: 510) V tomto prípade, to boli priestorové jednotky, miesta či priestory, v závislosti na jednotlivých okruhoch. Ďalším krokom bolo sledovanie frekvencie výskytu stanovenej jednotky. Výsledkom tejto analýzy, je roztriedenie výpovedí a ich následná interpretácia, uvedená v ďalšej časti práce.

3.1 Informátori

Informátori zvolení pre výskum, museli spĺňať isté kritériá, čo malo zabezpečiť elimináciu neúplných odpovedí a zároveň tak predísť situácii, kedy informátor nevie sám súvisle odpovedať, prípadne rozprávať o navrhutej téme. Metóda zámerného výberu informátorov, ktorú Bernard nazval „nonprobability sampling“ (Bernard 2006: 186), sa ukázala ako veľmi efektívna. Informátori boli schopní samostatne rozprávať, pričom boli usmerňovaní k výpovediam o témach, ktoré boli predmetom výskumu. Kritériá voľby spočívali v tom, aby informátor obýval mesto minimálne 10 rokov a v súčasnosti má v Bytči trvalý pobyt. Plánom bolo, aby boli informátori čo najviac rovnomerne zastúpení, zo štyroch hlavných častí mesta (sídliisko – centrum – úvažie – rajčula). Nepodarilo sa to však dosiahnuť, pretože centrum mesta, nadobudlo nebytový charakter a v časti rajčula, sa nepodarilo zohnať dostatok informátorov, vzhľadom k nízkemu počtu ľudí žijúcich v tejto časti mesta. Zastúpenie informátorov teda približne zodpovedá pomeru obyvateľov v jednotlivých častiach. Informátori z centra Bytče neboli súčasťou výskumnej vzorky. Konečný počet informátorov, s ktorými bol výskum zrealizovaný, je 13 a väčšina z nich žije v Bytči celý svoj život. V nižšie uvedenej Tabuľke č. 1, je zoznam informátorov, spoločne so základnými informáciami o nich.

Tabuľka č. 1

<u>Informátor</u>	<u>Vek</u>	<u>Povolanie</u>	<u>Charakteristika</u> (Ako dlho informátor žije v meste a ako nazýva časť, v ktorej býva)
p. Alena	40	Živnostníčka, architektka	40 rokov, na sídlišku

p. Beáta	46	TRW, Bytča	28 rokov, na úvaží
p. Jana	42	Budatínsky zámok, Budatín	42 rokov, na sídlisku
p. Katarína	50	Žilinská Univerzita v Žiline	30 rokov, na sídlisku
p. Mariana	55	Elmax, Žilina	21 rokov, na úvaží
p. Renáta	49	TRW, Bytča	49 rokov, na sídlisku
p. Simona	52	Logistické centrum COOP Jednota, Horný Hričov	23 rokov, na sídlisku
p. Tatiana	82	Dôchodkyňa	82 rokov, na rajčuli
p. Ivan	69	Dôchodca	69 rokov, na sídlisku
p. Marek	84	Dôchodca	84 rokov, na úvaží
p. Michal	52	KIA, Teplička nad Váhom	52 rokov, na úvaží
p. Ondrej	61	Žilinská univerzita v Žiline	30 rokov, na sídlisku

p. Peter	48	Šofér autobusu	48 rokov, na rajčuli
----------	----	----------------	----------------------

Veková kategória informátorov sa pohybuje od 40 do 84 rokov. Tento široký rozsah spôsobili stanovené kritériá pre výber informátorov a skutočnosť, že starších informátorov, vhodných pre realizáciu výskumu, je v lokalite čoraz menej. Pomer mužov a žien je nevyrovnaný, pretože len 5 mužov bolo ochotných zúčastniť sa výskumu a zároveň obšírnejšie rozprávať k danej téme. U oslovených žien, nebol problém s participáciou na výskume a výpoveďami k téme.

3.2 Výskumné otázky

Na počiatku štúdia problematiky, bolo stanovených niekoľko oblastí, ktoré zacielili výskum na témy, v rámci ktorých sa má práca pohybovať. V závislosti od toho, sa ukázali základné výskumné otázky, na ktoré sa snažil výskum nájsť odpovede. Prvá časť otázok, je zacielená na jednotlivca a vnímanie priestoru, ktorý je dôležitý najmä pre neho samého. Druhá časť otázok je zacielená na obyvateľov Bytče, na priestory, ktoré sú podľa nich všeobecne zaujímavé a dôležité. Odpoveďami, by sa mohla ukázať i prepojenosť jednotlivca s kolektívom a to, aká je vzťahnosť týchto dvoch identít. Jenkins tvrdí, že vo väčšine sociálnych odborov, „kolektívne identity a individuálne identity, sú obvykle chápané ako odlišné druhy fenoménov, a vzťahy medzi jedinečnými indivíduami a zdieľanou kolektívnosťou, bývajú nepreskúmané alebo považované za samozrejmé.“ (Jenkins 2008: 37) On sám tento názor nezastáva a snaží sa ho vyvrátiť. Poukazuje na vzájomný vplyv individuálnych a kolektívnych identít. (Jenkins 2008: 38) Práca vychádza z predpokladu, ktorý sa stotožňuje s Jenkinsovým názorom. Domnieva sa, že individuálne a kolektívne identity, sa navzájom ovplyvňujú, keďže, ako

bolo vyššie spomenuté, identita nie je statický jav. (Jenkins 2008: 18) V tomto duchu boli stanovené tieto výskumné otázky:

1. Aké asociácie majú obyvatelia s mestom spojené?

Prvá výskumná otázka, ktorá skúma asociácie ľudí, je zámerne najširšie koncipovaná. Jej úlohou je zistiť, čím všetkým obyvateľ identifikuje svoje mesto a svoju patričnosť k nemu. Človek žijúci v istom meste, je súčasťou tohto sociálneho prostredia. Čiastkovou otázkou je reflektovanie toho, či si jedinec uvedomuje svoju identitu súvisiacu s mestom, pretože „Identita je záležitosť vedomia, tj. reflektívneho uchopenia nevedomého sebaobrazu.“ (Assmann 2001: 115) Okrem asociácií vytvorených prostredníctvom identifikovania sa s prostredím, sú tu aj spomienky, ktoré majú bezpochybné veľký vplyv na to, čo si človek predstaví v súvislosti s predloženou témou. Pokiaľ ide o spomienky, ktoré majú vytvárať asociácie s prostredím, v ktorom jedinec žije, pôjde o spomienky individuálne a najmä v krátkom časovom horizonte. Tieto spomienky Jan Assmann zaradil do svojho konceptu „komunikatívnej pamäti.“ (Assmann 2001: 48) „Komunikatívna pamäť zahŕňa spomienky, ktoré sa vzťahujú k nedávnej minulosti. Práve tieto spomienky človek zdieľa so svojimi súčasníkmi.“ (Assmann 2001: 48) Ďalšie podnetné oblasti vyvolávajúce asociácie vo vzťahu informátora k prostrediu, budú zodpovedané samými informátormi.

2. Ktoré miesta sú dôležité pre informátora?

V tomto okruhu, ide o subjektívne vnímanie informátora priestoru, v ktorom žije. Cieľom je odhaliť miesta, ktoré sú pre informátora dôležité a to, čo sa mu s nimi spája. Východiskovým predpokladom je, že celkový dojem z prostredia, vytvárajú menšie jednotky, v tomto prípade sú to

jednotlivé miesta. „Ako lokalita, je miesto jedna jednotka medzi inými jednotkami, ku ktorým je pripojená pomocou cirkulačných sietí;...“ (Tuan 1979: 387) Nejde teda len o konkrétne miesto, ale aj o siete, teda vzťahy, ktoré si jedinec k miestu vytvára. Tie následne prenáša do celkového pocitu z lokality. Všetky názory a postoje, ktoré jedinec k miestu zastáva, vedome alebo nevedome, vytvárajú „identitu miesta“ (Jorgensen-Stedman, 2001: 234) Vychádzajúc z predpokladu, že jedinec vplýva na kolektív a naopak, pôsobí potom identita miesta vytvorená jednotlivcom, na kolektívnu identitu lokality. Je teda potrebné zistiť, aký je subjektívny vzťah jedinca k miestu, aby sme zistili, aký postoj zastáva kolektív k lokalite. Skúmanie týchto vzťahov, má odpovedať na stanovenú výskumnú otázku.

3. Je v meste prítomná priestorová kategorizácia? Akým spôsobom kategorizujú informátori mesto?

Ak vieme, že majú ľudia svoje obľúbené a menej obľúbené miesta, vieme aj to, že priestor istým spôsobom kategorizujú, vytvárajú v ňom rozdiely. Prvou témou, v rámci kategorizovania priestoru je iste, vytváranie hraníc. V sociálnych vedách, sú najčastejšie definované „symbolické a sociálne hranice.“ (Lamont – Molnár 2002: 168) V tomto prípade pôjde o symbolické hranice, ktoré sú chápané ako „konceptné rozdiely vytvárané sociálnymi aktérmi pre kategorizovanie objektov, ľudí, praxí a dokonca i času a priestoru.“ (Lamont – Molnár 2002: 168) Ľudia si prirodzene rozdeľujú priestor na menšie časti, pričom je zaujímavé sledovať, čo považujú za hranice, či ide o konkrétne hmotné predmety, budovy alebo ulice alebo niečo abstraktnejšie. Hlavným cieľom výskumnej otázky, je teda zodpovedať otázku kategorizovania priestoru v abstraktnej rovine, doplnené o konkrétne predstavy, prostredníctvom schopnosti informátora zaznačiť svoje teoretické predstavy o priestore, do konkrétnej

podoby, prostredníctvom mapy. Nepôjde len o to, kde ležia, ale aj o to, čo ich reprezentuje.

Ďalší spôsob, ako ľudia kategorizujú priestor je tým, že ho pomenúvajú. Koncept pomenovávania je samostatne rozoberaný v kapitole 2.2.1 *Pomenovanie miest* a nebude tu preto hlbšie rozvíjaný. V širšom kontexte, je pomenovávanie spájané s patričnosťou alebo naopak segregáciou voči národu alebo rodu. Vzhľadom k užšiemu vymedzenému priestoru, pôjde o zistenia, ako je to s kategorizovaním mesta v závislosti od pomenovávania jeho jednotlivých častí.

4. Ktoré miesta sú významné pre obyvateľov?

Pojem „miesto“ v sformulovanej výskumnej otázke, nemá význam ohraničeného konkrétneho priestoru. Významným miestom, je myslené symbolické priestranstvo s väzbami na verejné dianie. Otázka vychádza z konceptu pamäti miest, kde je „...pamäťou osôb a udalostí chovanou v mysliach kolektivity obývajúcej danú krajinu,...“ (Maur 2014: 145) V prvom rade, ide o spomienkovú reprezentáciu v kolektíve, ktorý vykonáva symbolické aktivity a až potom ide o miesto samotné. Burzová a kol. dokonca vo svojom článku¹ preukázali, že v niektorých prípadoch miesto nie je idylickou súčasťou predstavy aktérov. K popisu významných miest, musia byť pre komplexnosť, zisťované informácie i o tom, prečo a za akým účelom sa ľudia stretávajú. Jednotlivými názormi, získame prehľad o tom, ktoré miesta a udalosti sú pre ľudí, žijúcich v danej lokalite exponované. Predpokladom je, že sa tieto miesta pamäti, budú meniť, v závislosti na veku informátora, preto je žiaduce, v tejto otázke, sledovať i časový horizont.

¹ Burzová, I. Petra a kol. 2013. Paměť a prostor: Reprezentační strategie společnosti vzpomínání v postindustriálním městě. In: Sociální studia. Katedra sociologie FSS MU, 4/2013. Pp. 107–126.

5. *Ktoré miesta v Bytči informátor považuje za najzaujímavejšie?*

Na úvod je potrebné opäť vymedziť pojem miesto v tomto kontexte. Pojem miesto je tu chápané ako konkrétny ohraničený priestor, alebo hmotná dominanta.

V antropológii je najčastejšie rozoberaný proces tvorby národnej identity. Táto sféra poslúžila pre inšpiráciu k stanoveniu poslednej otázky. Národná identita „má kumulatívny charakter – zhromažďujú sa v nej všetky znaky, symboly a mýty, ktoré kedy boli spojované s konceptom daného národa.“ (Štětka 2004: 80) Kumulácia týchto reálií, je charakteristická i pre každú menšiu sociálnu skupinu a prejavuje sa aj v meste. „Každá skupina, ktorá sa ako taká chce skonsolidovať, sa snaží vytvoriť si a zaistiť miesta, ktoré neslúžia len ako scény pre ich formy interakcie, ale poskytujú symboly jej identity a záchytné body jej spomínania.“ (Assmann 2001: 39) V rámci upriamania témy na priestorové charakteristiky, boli za symboly charakterizujúce mesto, vybrané miesta a architektonické artefakty.

4 CHARAKTERISTIKA LOKALITY

Mesto Bytča, leží na severozápade Slovenska, regionálne na území stredného Považia, v údolí rieky Váh, pričom cez centrum mesta preteká menší potok, s názvom Petrovička. Zaujímavou prírodnou dominantou sú Súľovské skaly a časť pohoria Javorníky, ktoré mestu vytvárajú hranice. Bytča sa nachádza v blízkosti krajského mesta Žilina, ktoré ponúka obyvateľom Bytče širšie príležitosti napríklad v pracovnej, či kultúrnej sfére.

Z údajov, ktoré zverejnil Štatistický úrad Slovenskej republiky, ku dňu 31.12.2012 vyplýva, že počet obyvateľov je približne 11 284, územne a správne spadá Bytča do Žilinského kraja a administratívne, do bytčianskeho okresu. Štatutárne, je Bytča označovaná za mesto. [Okres Bytča 2012] Aktuálnejšie oficiálne informácie neboli doposiaľ zverejnené.

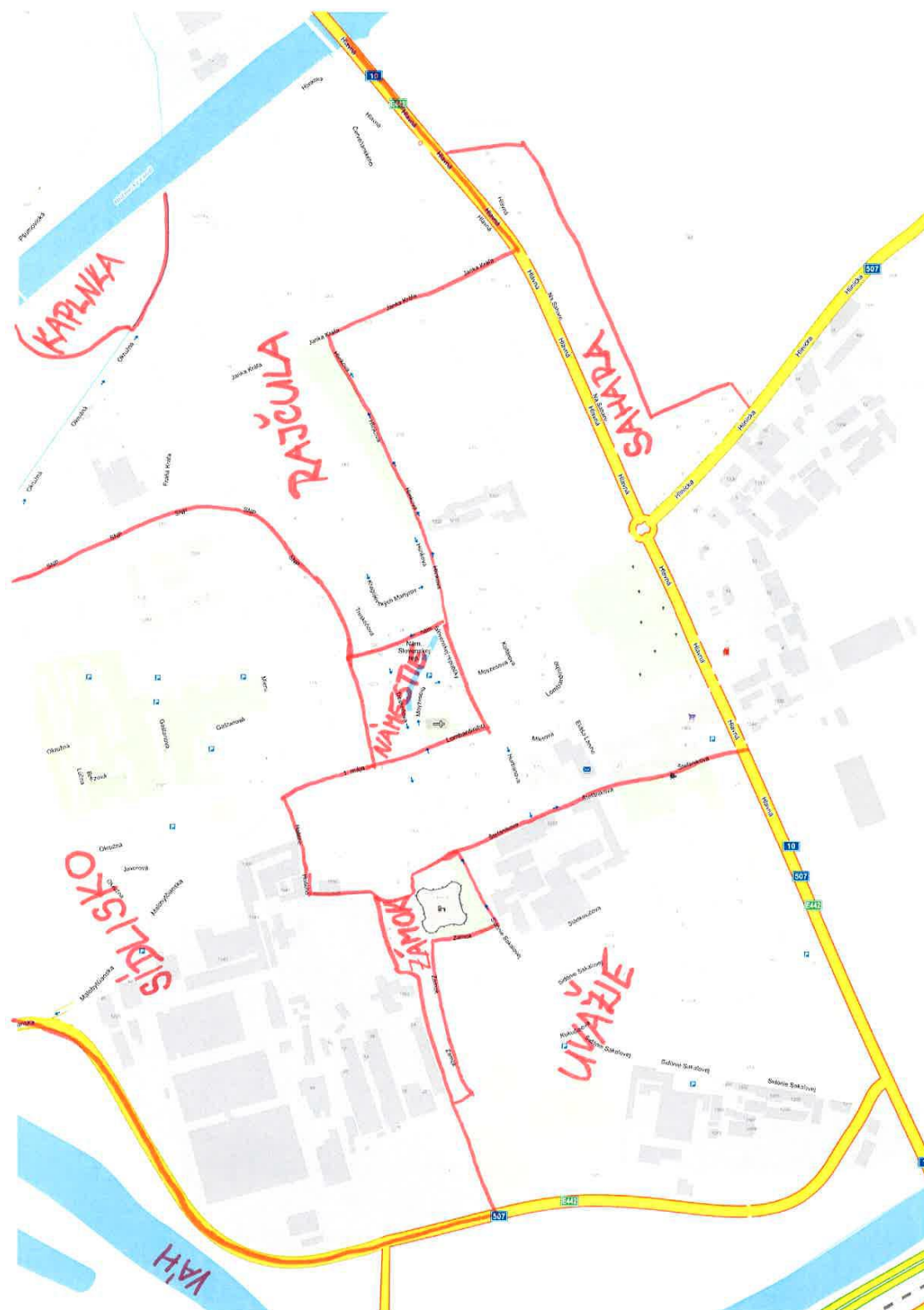
Celkom iste, je potrebné načrtnúť niečo málo z histórie mesta. Dianie v rokoch, či storočiach minulých, zanechalo stopy, ktoré sú stálou súčasťou mesta do súčasnosti. Ľudia v prítomnosti tu neraz žijú práve z minulosti. Impozantná architektúra a zvučné mená, dôležité minimálne pre Slovenské dejiny, podporujú hrdosť obyvateľov, na svoje mesto. Znamenitych miest, je v lokalite viacero, ale pre vývoj mesta, sú najvýznamnejšími, najmä rieka Váh, ktorá poskytovala v minulosti možnosti pre rozvoj Bytče. Vďaka rieke, sa stala Bytča strategicky výhodným mestom, pre obchodovanie, čím bol zabezpečený neustály vývoj. Okrem Váhu, tu bol spočiatku vodný hrad², ktorého pôvod nie je známy. Prvé písomné zmienky pochádzajú z roku 1248, kedy je spomínaný ako majetok chorvátskeho bána Filipa. (Janota 1996: 121) Postupne prechádzal do vlastníctva rôznym majiteľom a v roku 1571 ho

² Vodný hrad – nazývaný „vodný“ priekopy neplnené vodou, okolo hradieb, ktoré ho chránili

dal František Thurzo postaviť znovu, do podoby, ktorá sa zachovala dodnes. Vďaka významným osobnostiam a bohatému historickému pozadiu, je tento prestavaný zámok, stále živou súčasťou mesta. Jeho súčasná podoba, je teda odkazom k rodu Thurzovcov, ktorý tu pobýval za čias svojho aktívneho pôsobenia. Palatín Juraj Thurzo, dal v zámockom areáli, vybudovať Svadobný palác, v renesančnom štýle, na účely sobášov. (Hromník 2003: 23) Budova bola v 90. rokoch 20. storočia významným strediskom kultúrneho diania a v súčasnosti je významnou kultúrnou pamiatkou v Európskom kontexte. So zámkom sa ďalej spája rod Popperovcov, Barón Leopold Popper, bol židovský podnikateľ s drevom, ktorý sa v roku 1868 stal majiteľom zámku a jeho potomkovia boli jeho poslední majitelia. Leopold Popper, okrem obchodu s drevom, spustil v meste výrobu piva, čím opäť zvýšil obchodnú atraktivitu mesta. (Hromník 2003: 34) Dnes sídli v priestoroch zámku štátny archív. Treťou dominantou mesta, je synagóga, ktorá je odkazom ku skupine ľudí, ktorí výrazne ovplyvnili rázovitosť mesta. Mesto bolo v minulosti do veľkej miery ovplyvnené najmä prítomnosťou Židovských obyvateľov, ktorí tu rozvíjali nie len svoje obchodné aktivity, ale i svoj život a konfesiu. Ako odkaz, tu po nich zostala stavba, ktorá pochádza z roku 1907. (Kráľ 2011: 12) Necelé storočie stavba chátrala a miestnym obyvateľom, u ktorých počas tohto obdobia prevládala katolícka konfesia, bola ľahostajná. V roku 2009, bola vykonaná čiastočná rekonštrukcia, čo prispelo k zvýšenému záujmu obyvateľov o túto stavbu. Dnes, ako vyplýva z vykonaného výskumu, je stavba považovaná obyvateľmi za pamiatku, ktorú by návštevník mesta nemal vynechať. Postupom času sa tak jej funkcia zmenila z účelovej na estetickú. Možno výmena generácií spôsobila, že tunajší obyvatelia začali túto budovu vnímať ako kultúrnu pamiatku a nie ako objekt spojený s inou konfesiou.

5 ANALÝZA DÁT A INTERPRETÁCIA VÝSLEDKOV VÝSKUMU

Mapa mesta – miestne časti

Už v úvode je poznamenaná informácia, ktorá označuje túto kapitolu za východiskovú súčasť práce. Všetky doposiaľ spomenuté koncepty a informácie, tu budú využité spoločne s informáciami, ktoré poskytli pri výskume informátori. Tie poskytlo 13 informátorov, vo veku 40 a viac rokov, ktorí žijú v meste minimálne 10 rokov. Pomer mužov (5) a žien (8) nebol, aj napriek snahám, vyrovnaný. Informátori boli zväčša prisťahovalci z iných miest, či obcí alebo potomkovia prisťahovalcov. Informácie o spoločných priestoroch a miestach, sa vo veľkej miere zhodovali. Základné informácie o priestoroch mesta, sa opakovane vzťahovali k siedmim častiam, ktoré zobrazuje úvodný obrázok tejto kapitoly. Prvé bolo *Sídlisko*, ktoré vo svojich výpovediach spomenuli všetci informátori. Ďalšími takýmito časťami bolo *Úvažie* a *Námestie*, často pomenované synonymom Centrum. O niečo menej, si informátori spomínali, pri menovaní častí, na *Rajčulu*. A ako posledné 3 časti mesta, s menšou početnosťou, boli menované *Sahara*, *Kaplnka* a *Zámok*. Tieto časti, zaznamenané v Mape mesta, sú rekonštrukciou záznamov informátorov. Pre príklad autentického záznamu, je v prílohách Mapa č. 2, v ktorej naznačila miestne časti sama informátorka (Alena 40).

Spomínané časti, odkazujú k väčším celkom v meste, kde je združených viacero menších miest s rôznymi funkciami. Okrem častí, boli informátori vyzvaní, aby vymenovali niektoré zaujímavé miesta, ktoré charakterizujú Bytču. V tabuľke č. 2, je zoznam miest, zoradený podľa frekvencie výskytu vo výpovediach a poradie, v akom boli miesta menované.

Tabuľka č. 2

Poradie	Názov	Frekvencia
1	Zámok	13
2	Sobášny palác	13
3	Synagóga	10
4	Kaplnka	6
5	Kostol Všetkých Svätých	5
6	Námestie	5

7	Dom Jozefa Tisu	3
8	Meštianske domy	3
9	Kostol svätej Barbory	2
10	Budova Základnej školy, na ul. Eliáša Lániho	2
11	Pivovar	2
12	Kinex	2
13	Kultúrny dom	1
14	Parky	1
15	Petrovička	1

Prvé priečky zaujali architektonické stavby, ktoré majú význam najmä pre históriu mesta a sú využívané na rekreačné účely. Až po nich sa začali objavovať miesta, ktoré sú súčasťou mesta o niečo kratší čas. Najdôležitejšie miesta v Bytči, sú teda v kolektívnom vedomí tie, ktoré sa spájajú s históriou.

Uvedené časti a miesta, budú súčasťou analýzy nižšie, preto ich bolo potrebné spomenúť hneď na úvod kapitoly. Predstavujú základné prvky charakterizujúce priestor mesta, vnímané jeho súčasnými obyvateľmi. Pre celistvosť, je však potrebné v skratke spomenúť i niečo málo z dávnejších čias.

Bytča je mesto s bohatou historickou minulosťou, dôležitou pre širšie spoločenstvo, ako len pre Bytčanov. V súvislosti s významom mesta, môžeme hovoriť v starších dobách, o priestore Uhorska. V závislosti od tejto skutočnosti, je zaujímavé pozastaviť sa nad otázkou, ako vnímajú svoje mesto ľudia, ktorí v ňom žijú v súčasnosti, čo je súčasťou ich kolektívnej pamäti, ako sa ich dotýka významná história mesta v bežnom živote, nakoľko vnímajú obyvatelia súčasnej Bytče, Bytču z minulosti. Prítomnosťou v teréne a komunikáciou s ľuďmi, je jednoduché postrehnúť, že kolektívna pamäť sa odráža v priestore, preto je téma rozoberaná skrz priestorové charakteristiky. Postrehy z terénu, doplnené o údaje z archívnych materiálov a teoretických prác, sú zapracované do interpretácie výsledkov výskumu. Informácie od

obyvateľov, sú tu zhrnuté v štyroch okruhoch, ktoré sa sústredia na mesto tak, ako ho vidia miestny, Každá časť prináša iné názory, v závislosti od postoja, ktorý jedinec zaujme pri jeho popisovaní. V prvých dvoch kapitolách bude mesto prezentované ako domáci priestor každodenného života ľudí, s akcentom na vytváranie spoločnej identity a čiastkových identít, formovaných z pocitu patričnosti k menším častiam mesta. A v zvyšných dvoch kapitolách, bude mesto reprezentované konkrétnymi miestami, ktoré Bytčania považujú za kľúčové pre obyvateľov samých a tými, ktoré plnia reprezentatívnu funkciu voči ľuďom mimo mesta. Obe tieto oblasti spoločne dokazujú, že „...vďaka miestam, na ktorých sa odohrali významné činy slávnych predkov, vďaka pútnickým (či turistickým výletom) na tieto miesta, vďaka pamätníkom, ktoré upomínajú na minulé udalosti, a vďaka stavbám, ktoré sú žijúcou pripomienkou kultúry predkov i súčasných obyvateľov, sa práve krajina, resp. predstava posvätnej domoviny, veľmi podieľa na predávaní kultúrnej pamäti.“ (Kubišová 2014: 109)

5.1 Vnímanie mesta jeho obyvateľmi

Predstavy a názory o meste, si vytvárajú jeho obyvatelia prostredníctvom skúseností, dojmov a pocitov, ktoré získavajú v priestore. Vytvárajú si tak vlastný, subjektívny obraz o tom, kde žijú a čo to pre nich znamená. „Štúdiom subjektívnych pocitov ľudí bolo možné nachádzať v krajine objektívne základy dlhodobého pôsobiacich javov, či objektov, ktoré generačne ovplyvňovali existenčné prepojenie človeka s daným územím.“ (Vencálek 2009: 4) Kapitola sa snaží analyzovať podstatu významu miest, ktorým informátori pripisujú dôležitosť. Označenie miesta za významné, vychádza z vnútorných pohnútok jedinca a práve tie boli predmetom záujmu výskumu. V zjednodušenej forme, išlo o zistenie, či je informátorovi miesto blízke vďaka sociálnym väzbám, ktoré sa viažu k danému miestu alebo išlo o miesto samotné, o pocity informátora na tom konkrétnom mieste. Tieto dve hypotézy sa však vzájomne nevylučujú.

Spontánnymi reakciami na vyjadrenie toho, čo pre informátora znamená Bytča, boli vo väčšine prípadov odkazy na Bytču ako domov. Tieto odpovede naznačujú, že mesto je pre informátora najskôr domácim, vlastným priestorom a až potom priestorom verejným. Ukazujú mesto, ako priestor, v ktorom žijú ako príslušníci sociálnej skupiny, odhaľujú sociálnu identifikáciu a vzťah, ktorý jedinec zaujíma voči danému priestoru a ľuďom v ňom i mimo neho.

„Keď sa povie Bytča, predstavím si domov, miesto kde som doma, kde sa cítim veľmi dobre, kde mám rodinu a veľa známych.“ (Renáta 49)

„Bytča je domov, nie hmotný domov, ale domov, kam môžem kedykoľvek ísť a viem, že som „doma,“ je tam moja rodina.“ (Jana, 42)

Existuje mnoho definícií, ktoré vysvetľujú pojem alebo koncept domova. Informátori sami dodávali, že domov nie je pre nich len „...hmotný domov...“ (Jana, 42), ale skrýva sa za ním niečo viac. „Domov ako spoločensko-kultúrny poriadok, je potom miestom, odkiaľ a skrz ktorého rozumiem vlastnej kultúre či spoločnosti, ktorej som členom či členkou.“ (Pauknerová 2014: 56)

V jednej vete, spoločne s domovom, informátori spomínajú ľudí, ktorí žijú v meste. Ich predstava Bytče ako domova, je reprezentovaná prostredníctvom skupinovej identity. Menujú skupiny ľudí, ktorých sa cítia byť súčasťou. „Identita je naše chápanie toho, kto sme a kto sú ostatní ľudia, a recipročne, porozumenie iných ľudí samým sebe a ostatným (ktoré zahŕňa nás).“ (Jenkins 2008: 18)

Výskum ukázal, že vo výpovediach, sa s najväčšou frekvenciou vyskytuje spojitosť miesta významného pre informátora so sociálnymi vzťahmi s inými, blízkymi ľuďmi. Sociálne vzťahy, sú tu myslené ako „sústavy recipročných sociálnych vzťahov medzi tromi a viacerými ľuďmi a interakcie z nich vzniknuté so šancami a obmedzeniami, ktoré

prinášajú,...“ (Bušítková 1999: 193) Miesta im indikovali príležitosti, pri ktorých prehľbovali svoje sociálne vzťahy.

„Rada navštevujem svadobný palác a vôbec celý zámok, je naj, z celej Bytče, spájajú sa mi s ním vystúpenia mojich detí, čo mali zo ZUŠ³, chodili sme na ne celá rodina, aj susedia koľkokrát....“ (Katarína, 50)

„Pre mňa je zaujímavým miestom v Bytči kaplnka. Je tam krásna príroda, postavená nová cesta pre korčuliarov a byciklistov, dá sa tam zrelaxovať, vyvenčiť psa, preto tam môžem tráviť veľa času so známymi.“ (Simona, 52)

Vybrané miesta z uvedených citácií, teda zámok a kaplnka sú tými najčastejšími odpoveďami informátorov na otázku ich najobľúbenejších miest v Bytči. Spájajú sa im s nimi spomienky na zážitky kultúrnych alebo voľnočasových aktivít, ktoré prežili s ľuďmi zo svojho okolia. Vymenované miesta sú pre tento účel najvhodnejším prostredím.

Ak informátori vypovedajú o zámku, nemajú na mysli konkrétnu budovu, ale areál, ktorý ho obklopuje. Súčasťou areálu je zámok (Obr.1), sobášny palác (Obr.2), budova Základnej umeleckej školy (Obr.3) a reštaurácie Palatín (Obr.4), budova Okresného úradu (Obr.5) a malý park (Obr.6). Zámok je prístupný len sčasti, od roku 1950 spadá pod štátnu správu, (Kočiš 1989: 132) ktorá v roku 1955 usídlila v tejto budove Štátny oblastný archív, ktorý je tam dodnes. (Hromník 2003: 45) Paradoxne, len málo obyvateľov Bytče navštevuje priamo budovu zámku. O trochu prístupnejší je sobášny palác, ktorý dal v roku 1601 postaviť Juraj Thurzo. (Churý a kol. 2002: 12) Funkcia budovy paláca menila svoj charakter v závislosti od rôznych udalostí a rozhodnutí jej následných majiteľov. Pôvodne mala slúžiť ako oddávacia sieň pre Thurzove dcéry a k tomuto účelu bola prispôbená i architektúra. Detailný opis využívania budovy, nie je v tomto momente dôležitý, pretože informátori

³ ZUŠ – Základná umelecká škola

spomínajú až na obdobie 90.rokov 20.storočia. V tomto období bola budova využívaná pre kultúrne a spoločenské podujatia, čo bolo dobrou príležitosťou pre prehĺbovanie spoločenských väzieb.

„Najradšej chodím do zámku,... zažila som v ňom veľa, dcéra tam chodila som do ZUŠ-ky, po ukončení gymnázia, tam mala stužkovú, teda v Sobášnom paláci, v tej reštaurácii Palatín – stále v tom zámku, som bola na viacerých svadbách.“ (Jana 42)

Sobášny palác plnil od 90.rokov 20.storočia až do roku 2002 funkciu kultúrneho domu. V tomto roku bola budova prevedená pod Žilinský samosprávny kraj a správcom sa stalo Považské múzeum v Žiline. Týmito zmenami začali i rekonštrukcie pamiatky, dokončené v roku 2009. Odvtedy až do súčasnosti je tu stále expozícia histórie budovy, pričom sa sem rozširuje archív. [Sobášny palác 2009] Rekonštrukciou budovy sa zmenila nie len jej vizáž, ale taktiež jej funkcia. Môžeme teda konštatovať, že z miesta, ktoré bolo v minulom storočí vyhľadávané ľuďmi najmä kvôli sociálnym väzbám, sa stáva v súčasnosti miestom pamäti, súčasní obyvatelia, sú svedkami pretvárania tohto priestoru. Ostatné súčasti areálu zámku, nie sú spomínané vo výpovediach jednotlivo. Obyvatelia ich berú ako súčasť označenia „zámok,“ preto im tu nebude venovaný hlbší rozbor.

Druhým miestom vo výpovediach, bola spomínaná kaplnka (Obr.7). Je súčasťou mesta už od roku 1811, kedy ju na základe chýru o liečivosti prameňa, ktorý na tomto mieste vyvieral, dal postaviť miestny kňaz. (Hromník : 114) Kaplnka bola v roku 1963 zbúraná, kvôli výstavbe kanála (Hromník: 117) a tak bol na spomienku na kaplnku vybudovaný múr na okraji koridoru, kde veriaci vešajú obrázky svätých, najmä panny Márie. Zaujímavým faktom je, že voda, hoci už nie je na pôvodnom mieste prameňa, je stále spoločnosťou považovaná za svojim spôsobom „čistú“ a niektorí obyvatelia i v súčasnosti, možno veria v jej liečivé účinky.

„Chodíme sa tam (na kaplnku) prechádzať v nedeľu a rovno aj na vodu pre ryby do akvária. Je pre nich lepšia ako tá z vodovodu... My ju nepijeme, ale vraj je na oči dobrá, neviem, neskúšal som (smiech).“ (Peter, 48)

Kaplnka nie je len spomienkový múr s vytekajúcou vodou, je to najmä okolie, ktoré tak uchvacuje ľudí. Prírodné prostredie dodáva miestu charakter parku a je časté, že sa tu prehĺbujú sociálne väzby alebo naopak vytvárajú nové.

„Mám naozaj rada areál zámku, námestie a kaplnku, na ňu (kaplnku) mám pekné spomienky, je tam príjemné prostredie, takže sme tam brávali aj deti poobede von a stretávali sa tam aj s ďalšou kolegyňou a tak vôbec známymi. Tam sme sa koľkokrát aj spoznali. Deti sa tam vyhrali, v zime sa tam všetci hromadne sánkovali, celé to sídlisko tu, no a my sme si s kolegyňou pokecali.“ (Renáta, 49)

Jedno miesto, môže byť vnímané rôznymi spôsobmi. Zatiaľ čo niekto v ňom hľadá sociálnu interakciu, iný tu chodí nachádzať svoj pokoj. Často je to totiž presne opačný dôvod, prečo ľudia navštevujú vyššie uvedené miesta.

„Veľmi rád som chodil na kaplnku, čo je tam na konci mesta,... nemám nejaké konkrétne spomienky na toto miesto, chodieval som tam na prechádzky, len tak, na vzduch, bol tam vždy pokoj. Len teraz to tam prerobili, tak tam je na mňa moc ľudí.“ (Marek, 84)

Dojem, ktorý má človek z miesta je nazývaný termínom *genius loci*. Je to „jedinečná a neopakovateľná atmosféra miesta naplneného symbolmi a významami.“ (Válková 2009: 1315) Pocity, ktoré má informátor z miesta, boli ďalším dôvodom, prečo ho označil za dôležité. Ide tu o miesto samotné, o to, akým spôsobom vplýva na jedinca, čo z neho vyžaruje, aká nálada z neho sála. Sú to zvlášť subjektívne pocity, ktoré je potreba spoznať, ak má byť pochopený priestor. „Poznať genia

loci konkrétneho miesta vždy smerovalo k poznaniu podstaty spätosti človeka s danou krajinou,..." (Vencálek 2009: 4) Dojmy z miest môžu vychádzať z ich symbolického, duchovného, historického alebo akéhokoľvek iného podtónu, ktorý miesto udáva alebo môžu vyplývať zo spomienok ľudí.

„Rada chodím do zámku, aj na tie lavičky tam, posedieť, je to tam pekné, príjemné prostredie a dýcha to tam históriou a mňa celkom zaujíma, tak laicky... Rada si predstavujem, ako sa im tam žilo, keď to bolo v rozkveté, ten zámok.“ (Marianna, 55)

„Keď sa idem prejsť, tak najradšej na kaplnku. Doobeda. To tam ešte nie sú školáci a to je tam príjemne. Je tam kopu stromov, ... a pamätám si aj ako to vypadalo predtým, keď som bol mladý. To bola inde. To miesto tam má niečo v sebe, také, asi že to je vysvätené alebo čo.“ (Ivan, 69)

„Mám príjemné spomienky na námestie, hlavne z detstva a strednej školy. Bolo vždy pekné... A najradšej mám vždy ten Michalský jarmok, keď príde, čo je na námestí vždy.“ (Renáta, 49)

Výpovede v tomto okruhu identifikujú kľúčové prvky pre vytvorenie identity miesta, skrz toho, ako si ju vytvárajú jedinci. Identita miesta sú „tie rozmery ja, ktoré definujú osobnú identitu jedinca vo vzťahu k fyzickému prostrediu prostredníctvom komplexných štruktúr vedomých a nevedomých názorov, presvedčení, preferencií, pocitov, hodnôt, cieľov a tendencií v správaní a zručností dôležitých pre toto prostredie.“ (Proshansky 1978: 155) V prvom rade boli identifikované miesta, ktoré sú informátormi považované za najzaujímavejšie. Prostredníctvom týchto miest, reprezentuje jedinec svoje mesto, spomína ich ako prvé a preto sú dôležité i názory, ktoré voči nim zastáva. Tieto názory sú odrazom vzťahu, ktorý má informátor k miestu vybudovaný a na túto otázku odpovedajú dôvody, prečo je vôbec miesto pre informátora zaujímavé. Vyprofilovali sa tu tri okruhy, ktorými sú (a) sociálne vzťahy rozvíjané, prostredníctvom

miesta, (b) emócie vyvolávané miestom a (c) spomienky informátora viažuce sa k miestu.

5.2 Kategorizácia mesta

Pod termínom kategorizácia mesta, je mienené rozdelenie mesta do častí, z hľadiska priestorových charakteristík, ktoré informátori používajú v bežnej orientácii v meste. Všetci informátori jednoznačne vedeli rozdeliť mesto do menších „miestnych častí“⁴, ako ich najčastejšie sami nazývali. Spoločne ich vymedzili 7, ktoré zároveň vedeli označiť jednotným pomenovaním (Tabuľka č. 2) a načrtnúť v mape. S oddeľovaním priestoru, jednoznačne súvisí vymedzovanie hraníc a určovanie skupín.

Hranice sú veľmi diskutabilnou entitou a veľmi zložitou témou. Preto je zvolený zjednodušený prístup vychádzajúci z princípu národných hraníc, v ktorom „...je dobre známe, že väčšina v súčasnosti existujúcich štátov nie sú národné štáty v tom zmysle, že v nich koexistuje mnoho etno-národnostných skupín, a to buď v pokoji alebo v rozpore.“ (Paasi 2005: 17) Podstata myšlienky spočíva v zoskupení rôznorodých skupín do jedného komplexu, ktorý je definovaný hranicami. Jednotlivé skupiny, spájané do väčšieho celku, majú spravidla svoje vlastné prvky, ktorými sa definujú a zároveň odlišujú od iných skupín. Tieto prvky sú kľúčovými pri aplikácii prístupu. Zatiaľ čo v koncepte pojednávajúcom o národných hraniciach, je ústredným elementom národnosť alebo etnicita, v prípade Bytče, je ním paradoxne sám priestor, ktorý delí obyvateľov mesta na menšie skupiny, ktoré tu spoločne žijú.

Delenie obyvateľov do menších skupín na základe svojho bydliska, je často jediná vec, ktorá ľudí spája. Nejde tu o fyzické hranice, o hmotné bariéry v priestore, tieto majú definovať „sociálne hranice, ktoré môžu mať

⁴ Termín „miestne časti“ bude využívaný i v ďalšom texte, s totožným významom

územné náprotivky.“ (Barth 1969:15) Vymedzenie územia hranicami, plní prvotne len úlohu lepšej orientácie v priestore, ale dôslednejšou analýzou sa odкрýva záležitosť identifikácie obyvateľa s priestorom. „Ak skupina zachováva svoju identitu, keď členovia komunikujú s ostatnými, odkazujú ku kritériám právomoci členstva a spôsobu signalizácie členstva a vylúčenia.“ (Barth 1969: 15) Prítomnosť takejto identifikácie s priestorom, je ľahko rozpoznateľná i v Bytči, kde ide o identifikáciu s miestnymi časťami. „Vzhľadom k tomu, tvorba identity a sociálnych hraníc sa zdá, že k sebe patria, hranice sú často chápané ako exkluzívna zložka identity, ktorá je braná ako samozrejmosť.“ (Paasi 2005: 20) Pre obyvateľov nie je dôležité, identifikovať sa so svojou časťou mesta pred ľuďmi žijúcimi mimo Bytču, pretože tí nepoznajú miestne pomery. Z výskumu nevyplýval ani žiaden poznatok o sociálnej stratifikácii odvodennej od priestorovej kategorizácie.

„...v prvom rade by tu bolo Úvažie, to je tu, čo ja bývam; potom by tu bolo Sídliisko, to druhé, pri Kinexe; ďalej Rajčula, tam čo bol amfiteáter kedysi... Námestie to je tam, okolo kostola a potom Sahara, tá je už trochu na periférii mesta.“ (Beáta, 46)

Neočakávaným a opakujúcim sa javom vo výpovediach, bola tendencia informátorov, priradzovať k častiam charakteristiku obyvateľov, v nich žijúcich.

„Sú tu 2 sídliská, Úvažie a Sídliisko, tam žijú prevažne prisťahovalci, hlavne z tých dedín, čo sa prisťahovali ľudia do mesta, potom tu je centrum alebo námestie, kde sú prevažne malomeštiaci, pôvodní obyvatelia a potom títo sú aj na Rajčuli,...“ (Ondrej, 61)

Jednou z prvých otázok položených informátorovi, bola otázka, kde býva a následne bol požiadany, aby miesto bydliska spresnil. Výsledkom bolo, že väčšina informátorov uviedla v prvom rade miestnu časť a až následne ulicu, na ktorej bývajú a zvyšný ľudia uviedli najskôr ulicu a potom ju spresnili dodaním miestnej časti.

„Ja bývam na Rajčuli,... na Janka Kráľa“ (Peter, 48)

„Bývam v Bytči, na Gaštanovej... to je na sídlisku.“ (Alena, 40)

Po tom, ako informátori vymenovali a charakterizovali tieto miestne časti, bol záujem preorientovaný na ich hranice. Čo oddeľuje časti od seba, kde presne ležia tieto hranice a je možné, zaznačiť ich na mape? Informátori jednomyselne dokázali označiť časti v mape, ale určiť striktné hranice, bol pre niektorých mierny problém.

„Úvažie je ohraničené Váhom a na druhej strane cestou ktorá ide z hlavnej cesty, akoby priamo k zámku; Sídlisko pri Kinexe, tak tam to začína tými prvými panelákmi cez cestu od Kinexu a končí to tými poslednými, tam až kde už začínajú potom tie domy; Rajčula, tá je od námestia smerom k detskému domovu; Námestie je okolo kostola, od neho až po penzión; a Sahara je už na okraji, tú delí hlavná cesta.“ (Beáta, 46)

Zhodnotením výpovedí informátorov, k téme kategorizácie priestoru, možno konštatovať, že kategorizácia je skutočne súčasťou predstáv ľudí o danom, žitom priestore. Túto kategorizáciu priestoru mesta, vedeli obyvatelia zaznamenať i do zmenšenej mapy mesta (napr.: Mapa 2). Členenie mesta, sa dialo prostredníctvom procesu pomenovania, čím zároveň miestam pripisovali istý význam. „Pomenovanie je sila – tvorivá sila vyvolať niečo do stavu bytia, aby neviditeľné odovzdalo určitý charakter veci.“ (Tuan 1991: 688) Okrem pozdvihnutia významu častí, udelením mien, je funkciou pomenovania, sprehľadniť orientáciu v priestore. Informátori sami, mali potrebu zatriediť typ obyvateľov, termínmi ako malomeštiaci, či prísťahovalci, do jednotlivých častí, no neboli badateľné známky hierarchizácie na základe tejto skutočnosti. Určovanie presných hraníc informátorom nebolo prirodzené, niektorí z nich, ich dokonca nedokázali prvotne vymedziť, ale následne do predloženej mapy, ich vedeli uviesť aspoň približne. Miestni explicitne nevnímali produkovanie hraníc v priestore. Nie je bežné, aby sa

obyvatelia museli zamyslieť nad touto otázkou, nakoľko je to interné členenie a tak ho využívajú len v prítomnosti ľudí, ktorí majú podobnú alebo rovnakú predstavu. Tento jav načrtol limity získavania informácií prostredníctvom naratívnych výpovedí informátorov. „Ukazuje sa, že práve v rozprávaní a v priebehu rozprávania je celistvý obraz osobnej identity prinajmenšom upevňovaný, ak nie celkom vytváraný.“ (Mlynář 2014: 220) Možno, ak by obyvatelia museli častejšie striktno oddeľovať hranice častí, bola by ich identita s miestom pre nich dôležitá vo viacerých sférach, nie len pre spresnenie časti mesta, kde bývajú.

5.3 Spoločensky významné miesta

Bytča, tak ako každé mesto, má svoje miesta, ktoré sú verejnými dejiskami spoločenských udalostí alebo inak kultúrne či sociálne využívané. Miesta, ako priestorové jednotky, tu zohrávajú len úlohu styčného bodu pre miesta pamäti, ktoré sú predmetom záujmu. Ako sú chápané miesta pamäti, je uvedené vyššie, v kapitole 2.2. *Miesta pamäti*. Tu bude záujem zameraný na všetky miesta pamäti, ktoré informátori vymenovali a prepojené s hlbšími väzbami. Jednotlivé miesta pamäti, sú segmenty, ktoré sú súčasťou jedného celku, jedného obrazu mesta.

Mesto Bytča samotné, možno v tejto súvislosti nazvať miestom pamäti, v ktorom sa „...koncentrovali dôležité politické a kultúrne aktivity. V ich dôsledku sa mesto ako miesto pamäti stáva v skutočnosti konglomerátom veľkého množstva pamätných miest nižšieho rádu, z ktorých každé je spojené s určitou čiastkovou pamäťou...“ (Maur 2014: 150) Výsledný profil pamäti mesta sa následne odráža v kolektívnej pamäti ľudí.

Zámok a sobášny palác

Všetky významné miesta, ktoré informátori vymenovali, sú zhrnuté i s frekvenciou výskytu vo výpovediach, v tabuľke č. 3. Najväčšmi

spomínanými miestami, sú opäť zámok a sobášny palác. Jedným z dôvodov, prečo sa obyvatelia neustále obracajú k zámku, môže byť absencia spontánnej pamäti vytváratej súčasníkmi. „Miesta pamäti sa rodia a žijú zo smútku po spontánnej pamäti...“ (Nora 2010: 46) Obyvatelia tak žijú z minulosti, pretože prítomnosť im neponúka miesta, ktoré by boli rovnako významné v širšom okruhu, ako práve toto miesto bolo v minulosti. Odkazovaním na jeho významnosť, ľudia tieto miesta stále ožívujú. „Pretože, pokiaľ by im nebola venovaná daná pietna starostlivosť, história by ich rýchlo zmietla.“ (Nora 2010: 46,47) Dôvody informátorov, prečo je zámok významným miestom pre Bytču a jej obyvateľov, jednoznačne odkazovali na históriu.

„Určite z historického hľadiska je dôležitý a zaujímavý zámok, takže pre Bytčanov to je veľká pýcha v minimálne celoslovenskom merítku...“ (Marek, 84)

Sobášny palác v súčasnosti prežíva tzv. „renesanciu.“ Po poslednej rekonštrukcii v roku 2009, je stále viac využívaný a to nie len pre expozíciu stálej výstavy, či potreby archívu, ale i na rôzne spoločenské udalosti, počnúc sobášmi až po verejné podujatia, ako napríklad konferencie⁵ a pod.

„Sobášny palác je teraz veľkým hitom pre svadobné obrady, ...vraj je tam čakacia doba až 2 roky na to. A okrem toho, stále tam bývajú nejaké výstavy a tvorcovia ľudového umenia tam chodia.“ (Katarína, 50)

Synagóga

V poradí tretím najčastejšie spomenutým miestom, bola synagóga (Obr. 8). Budova, v súčasnosti schátraná, je spomienkou na ľudí, ktorí boli obyvateľmi Bytče v skorších dobách. „Organizovaná židovská náboženská obec v Bytči vznikla v druhej polovici 18. storočia,...“ (Král

⁵ Pre príklad: 23.10.2015 - Konferencia k 200. výročiu narodenia Ľudovíta Štúra

2011: 12) Židovskí obyvatelia Bytče, sa podpísali vo veľkej miere na jej formovaní a fragmenty tohto vplyvu, sú vďaka priestoru badateľné dodnes, synagóga je tým najviditeľnejším odkazom.

„Dôležité miesto pre Bytču,... to bola v minulosti a je i v súčasnosti, Bytčianska synagóga, ktorá bola až do začatia perzekúcií Židov jedna z pár najdôležitejších na území súčasného Slovenska... A synagógy boli vždy miestami, kde sa dial celý spoločenský život Židov.“ (Jana, 42)

Téma synagógy, je komplikovaná na spracovanie, pretože nie je dostatok relevantnej literatúry, ktorá by popisovala situáciu priamo v Bytči. Bolo by zaujímavé pozorovať premenu synagógy ako miesta pamäti v časovom horizonte. Informácie z výskumu, ktorými disponuje práca, nie sú pre takýto výskum dostatočné, preto bude situácia vyhodnotená len v rámci krátkeho časového horizontu.

Židia sú súčasťou kolektívnej pamäti Bytčanov a synagóga je miesto, ktoré stelesňuje túto predstavu do konkrétnej podoby. U starších informátorov, zhmotňuje spomienku na židovských spoluobčanov a u mladších, ktorí už neprišli do styku s ľuďmi samotnými, stelesňuje celý príbeh Židov, ktorý sa ich prostredníctvom nej reálne dotýka. Informátori, sa vo väčšine prípadov, spoločne so spomenutím synagógy ako významného miesta, vyjadrovali i k Židovským občanom Bytče, ktorí tu žili pred vojnou.

„A ešte aj také udalosti boli, keď mali Židia sviatky, mali otvorený kostol, pre každého, aj pre nás. Teda tú synagógu. Tak sme tam chodili a oni nám ako deťom kopolu cukríkov vždycky dávali a mali sme sa v poriadku s nimi, ako s vlastnou rodinou.“ (Tatiana, 82)

Synagóga a jej bezprostredné okolie, je miestom, ktoré má svoje silné genius loci vplývajúce najmä na nižšie ročníky (z výskumnej vzorky). Je to najmä kvôli faktu, že po odchode Židov z Bytče, zostala budova opustená a uzamknutá, neprístupná verejnosti. Stávala sa čoraz viac

objektom príbehov alebo rôznych fám. Skutočnosť, že bola neprístupná a neobhospodarovaná, podporovala prázdno, ktoré v priestore zostalo. Židia zostali súčasťou kolektívnej pamäti a synagóga sa stala miestom pamäti, skrz ktorého si ich niekdajšiu prítomnosť, katolícki obyvatelia pripomínajú.

Kaplnka

V poradí štvrtým, menovali informátori ako miesto dôležité pre obyvateľov, kaplnku. O tejto časti mesta, bolo písané v predošlej kapitole, preto nebude obširnejšie analyzovaná. Kaplnka je verejným priestorom, pre ktorý „je podstatné, aby v ňom ľudia zostávali a hľadali nové pocity, zážitky a sociálne kontakty.“ (Ambrožová 2010: 14) Z tohto dôvodu, ju informátori označili za dôležité miesto pre dianie v Bytči.

„Kaplnka je dôležitá pre Bytču,... lebo tam chodia asi všetci z Bytče. Mladí sa tam stretávajú, starší chodia na vychádzky spolu...Pre taký bežný styk teraz medzi ľuďmi.“ (Alena, 40)

Kostol Všetkých Svätých

Medzi významné miesta pre obyvateľov, bol ďalej zaradený Kostol Všetkých Svätých. Konfesia je hlboko zakotvená v meste, jeho charaktere a samozrejme i v priestore. Kostol Všetkých Svätých, „pôvodne gotická stavba z konca 13. storočia,“ (Hromník 2003: 88) prešla mnohými reštauráciami, prestavbami a inými zmenami a možno preto, v súčasnosti ľudia nevnímajú túto stavbu ako historickú pamiatku. Skoro žiaden informátor nespomenul kostol ako pamätihodnosť, väčší dôraz kládli na významné udalosti, ktoré sa v ňom uskutočňujú v súčasnosti a akú funkciu plní v ich živote v tomto období a nie akú plnil niekedy niekomu. Je súčasťou kolektívnej pamäti, ale nie je zatiaľ miestom pamäti, ktoré je potreba pripomínať.

„Kostol je významným miestom pre Bytčanov, na sto percent. Všetci sa tam berú, Potom sú tam tie prijímania, birmovky, to je vždy kostol na pozvánku... Všetci sa tam fotia pred ním. To hádam nie je rodina, ktorá by v Bytči také fotky nemala.“ (Simona 52)

„Kostol, to je záchytný bod, stred mesta, všetci sa vždy stretávajú pred kostolom. A čo je dôležitejšie ako stred?...“ (Marianna 55)

Kostol nebol informátormi sledovaný z časového horizontu, Je súčasťou každodenného života, nestal sa miestom pamäti, pretože doposiaľ nestratil na svojej funkčnosti a nie je potrebné vykonávať umelé akty, pretože tie prirodzené sú stále aktívne.

Námestie

Najživší spoločenský život popísali informátori na námestí. Je zaujímavé, že len 5 informátorov spomenulo námestie ako významné miesto pre obyvateľov Bytče, hoci je to verejný priestor „...všetkým dostupný pre atraktívne trávenie voľného času, zábavu, obchod, komunikáciu i využívanie služieb,...“ (Ambrožová 2009: 14) Je to priestor, ktorým obyvatelia prechádzajú každý deň a na ktorom sa dejú všetky väčšie spoločenské podujatia.

„Námestie je najdôležitejšie miesto Bytče. Každoročne tu býva jarmok, to je najväčšia udalosť, to tam je vždy plno ľudí a vystrieda sa tam celá Bytča,...a Silvester, ten trávia tiež skoro všetci tam.“ (Katarína, 50)

„Námestie Slovenskej Republiky, tam sa vždy všetko dialo, bývali tam aj májové manifestácie...“ (Ondrej, 61)

„Odjakživa sa všetko dialo na námestí, to je významné miesto... V roku 1937 si pamätám, že tu bol Andrej Hlinka na nejakej manifestácii, ale neviem presne o čo išlo, mal som len 5 rokov, v roku 1945 Bytča získala samostatnosť, to bolo tiež tam vyhlasované,..“ (Marek 84)

Udalosti, ktoré boli spomínané informátormi, v súvislosti s námestím, sú súčasťou nielen osobnej, ale aj sociálnej pamäti. „Tá prvá, si vypomáha druhou, pretože naša životná história je predsa len súčasťou histórie všeobecnej. Tá druhá je prirodzene rozsiahlejšia...prezentuje minulosť len skratkovito a schematicky, zatiaľ čo osobná pamäť predstavuje omnoho súvislejší a hutnejší obraz.“ (Halbwachs 2009: 95) Námestie je miesto, ktoré spája tieto dve pamäti dokopy, pričom je pozoruhodné sledovať, ako niektorí informátori preferujú spomienky z osobnej pamäti a iní zasa spomienky, ktoré sa opierajú o históriu. Tieto dve pamäte nemožno rozdeliť a obe sú súčasťou konečného obrazu o meste, ktorý je vytváraný kolektívom.

Dom Jozefa Tisu

Po námestí, si informátori spomenuli i na rodný dom Jozefa Tisu (Obr. 9). Budova, v ktorej sa narodil Dr. Jozef Tiso, prezident 1. Slovenského štátu, je trochu kontroverznou a paradoxnou témou zároveň. Pôvodne dominantne židovská obec, je súčasne i rodiskom prezidenta štátu s nacistickou podporou. Samotná osobnosť Jozefa Tisu, vyvoláva rozdielne názory ľudí i mimo priestoru Bytče a tak pokiaľ ide o jeho rodný dom, ako miesto pamäti, bolo by určite zaujímavé, rozšíriť obzor minimálne na celoštátnu úroveň. Záujmom v práci je však to, aký vplyv má toto miesto práve na obyvateľov Bytče. Dom sa stal miestom pamäti a práve to vyvoláva rozruch. V teréne boli na základe pozorovania, a to nie len uvedených informátorov, zachytené dva hlavné postoje k domu. V prvom prípade dom reprezentuje Jozefa Tisu ako významnú osobnosť slovenských dejín, ktorú je potrebné pripomínať si a vykonávať pietne akty, aby toto miesto i s osobnosťou neupadli len do oblasti histórie. Na druhej strane stojí názor, ktorý reprezentuje dom ako rodisko osobnosti, ktorej nie je hodné skladať pietu a tomuto konkrétnemu miestu pamäti, by nemala byť uznávaná pocta. Výsledkom opozitných názorov stojacich v jednom priestore, odkazujúc na jedno miesto, sú občasná demonštrácie

jednej alebo druhej strany a tie sa stávajú súčasťou kolektívnej pamäti ľudí.

„Významným miestom je aj Tisov dom, tam sa stále dejú nejaké demonštrácie a nevedia sa dohodnúť, či tam majú nechať tú kamennú tabuľu s jeho bustou alebo ju majú zvesiť. Jedni by to chceli preč, druhí tam zas kvety nosia...“ (Katarína, 50)

„Tisov dom vyvoláva pozornosť stále, to je ťažká téma... Ale ja myslím, že pre Bytčanov to je pocta, že sa tu niekto taký narodil.“ (Ivan, 69)

Kolektívna pamäť „môže byť vnútorne rozštiepená.“ (Maur2014: 146) Nie je to výnimočný jav, keď sa jedno lokálne spoločenstvo nezhoduje v názore. „I pamäť celkom konkrétneho miesta a príbehu s ním spojeného si preto môžu, často selektívnym spôsobom, prisvojovať s rôznymi, i celkom protikladnými hodnotiacimi znamienkami rôzne kolektivity s vlastnou špecifickou memoriálnou kultúrou, rovnako, ako si môžu prisvojovať miesto samé, alebo si segmentárne prisvojovať len niektoré vrstvy pamäti lokality.“ (Maur 2014: 146) Rozdiely sú tu jednoznačne viditeľné, no možno sú to práve ony, ktoré držia rodný dom v živej kolektívnej pamäti mesta. Ak by tu neboli spory, ktoré dom neustále oživujú, stal by sa miestom pamäti, ktoré je nutné umelo pripomínať, v snahe zabrániť jeho transformácii do poznámky v historických revue.

Meštianske domy

V súvislosti s osobnosťami mesta, známymi či neznámymi, boli ďalej zaradené medzi významné miesta, meštianske domy. Týmito domami sú myslené najmä domy na námestí a v jeho bezprostrednej blízkosti, ktoré boli budované od 2. polovice 18. storočia. „Boli to najmä budovy verejnej správy a domy zámožnejších mešťanov...“ (Hromník 2003: 40) Do dnešného obdobia prešli tieto budovy už niekoľkými

úpravami, ale ich symbolická hodnota zostala u väčšiny z nich nezmenená. V súčasnosti sú budovy využívané skôr súkromníkmi pre ich prevádzky obchodov alebo reštaurácií, čím väčšina z nich stratila bytový charakter.

„Teraz sú tam už síce obchody, ale tie staré meštianske domy na námestí, tie sú dôležité pre Bytču. Ved' tam žili všetci, čo nejakو v minulosti tú Bytču zvelebovali.“ (Tatiana 82)

„Tie domy na námestí sú dôležité pre Bytču, tam je ten počiatok, tá história mesta. Mesta ako mesta ľudí, všedných. Aj keď to boli mešťania, neboli to už tí z šľachtickej vrstvy, ktorí žili tam za svojimi múrmi. Tu by mal každý Bytčan začať, pri poznávaní Bytče.“ (Jana, 42)

Význam meštianskych domov spočíva v ich pripísanej hodnote. Obyvatelia, ktorí tieto domy spomínajú v nich vidia odkaz k svojim predkom, k svojmu pôvodu a tak k svojej legitimitate k priestoru. „Zmysel miesta je často spájaný s emocionálnou alebo citovou väzbou medzi jedincom a konkrétnym miestom...“ (Watson 1992: 31) V priestore znamenajú odkaz k predkom, ktorý je obývali priestor a vytvorili základ pre obývatelné miesto, ktoré sa neustále rozširuje.

Kostol svätej Barbory

Zvyšné miesta boli spomenuté len jedným alebo dvoma informátormi. Spadá sem napríklad Kostol svätej Barbory, ktorý je umiestnený na miestnom cintoríne. Je to stavba asi približne z prelomu 16. a 17. storočia, ktorá stála, podľa niektorých zdrojov, mimo mesta. (Hromník 2003: 109) V priebehu storočí, sa začalo mesto rozrastať a tak sa stal cintorín a sním i kostol súčasťou mesta. Niet divu, že len dvaja informátori považujú túto stavbu za dôležitú pre Bytčanov, nakoľko je využívaný len sporadicky a to najmä pri príležitosti pohrebov. Kostol svätej Barbory sa tak stáva heterotopickým miestom, odvíjajúc sa od Foucaultovho 5. princípu, v ktorom uvádza, že „heterotopie vždy

predpokladajú systém otvárania a zatvárania, ktorý ich izoluje a robí zároveň prístupnými.“ (Foucault 1986: 26) Kostol nie je rovnako prístupný ako ktorýkoľvek iný verejný priestor, je uzavretý a verejným priestorom sa stáva len v prípade úmrtia človeka a vykonávania pietnych úkonov pozostalými. Jeho otvorenosť je teda podmienená istými podmienkami.

„Hm, ja si myslím, že významným miestom pre „echt“ Bytčana je cintorín a ten kostol tam...je to taká historická budova, taká až tajomná, tým, že je tam v tom prostredí a moc sa do neho nechodí...“ (Michal, 52)

„Meštianka“

Školstvo v Bytči bolo vždy na vysokej úrovni, a to iste i spreď obdobia 16. storočia, odkedy sú zachované prvé písomné záznamy o tunajšej šľachtickej škole. (Badík 1978: 191) Rozvoj školstva, podporili v nasledujúcich obdobiach, v závislosti od aktuálnej situácie, najmä rod Thurzovcov, cirkev a jej predstavitelia, mesto a národní obrodenci. (Badík 1978: 193)

Vznik Československej republiky, možnosť vyučovania v slovenskom jazyku a povinná 8 ročná dochádzka, prispela k intenzite budovania škôl v celej republike. (Badík 1978: 196) Vďaka tejto štátnej situácii vznikla v Bytči škola, ktorá dnes nesie názov Základná škola na ulici Eliáša Lániho (Obr. 10). V dobe svojho vzniku, bola nazývaná Meštianskou školou. Dostavaná a odovzdaná bola v roku 1928, ako „...dar mestu, pri príležitosti 10. výročia existencie republiky.“ (Badík 1978: 196) Približne v roku 2004 sa stala predmetom záujmu cirkevných predstaviteľov, ktorí chceli školu prekoncipovať na cirkevnú; tento návrh nakoniec nebol zrealizovaný.

Budova školy, je určite inak vnímaná deťmi, ktoré ju v súčasnosti každodenne navštevujú a inak bude videná človekom, ktorý si ju pamätá i v rokoch minulých. Zvolení informátori, spomínajú na školu skôr z

perspektívy minulosti, čím sa stáva akousi sviatočnejšou a váženejšou budovou.

„Meštianka, tá škola na ulici Eliáša Lániho, tam chodil ešte aj môj dedo do školy. Teraz je to už historická budova, deti tam síce chodia, ale už pomaly sa to stáva pamiatkou... (Alena, 40)

„Za mladi, keď som bol ešte školou-povinný, tak som chodil do meštianky a to je už teraz by som povedal, taká starodávna budova...v minulosti sa v nej a okolo nej dialo kopu vecí, musí byť dôležitá pre Bytčanov. (Marek, 84)

Škola je zaujímavým artefaktom v meste, ale vďaka tomu, že je neustále zachovávaná jej funkčnosť, ako v roku 1928, nie je obyvateľmi považovaná za výnimočnú pamiatku. Miestom pamäti, sa stáva len pre starších obyvateľov, ktorí si ešte pamätajú udalosti, ktoré sa jej priamo dotýkali alebo poznajú jej históriu z archívnych prameňov.

„...všeličo sa už v nej dialo a za vojny (2.svetovej), tak túto školu vojaci zabrali a my sme sa aj okolo báli chodiť...“ (Tatiana, 82)

„Deti mi tam chodili do školy, pre nich to teda naozaj nebola zaujímavá budova a mňa zaujal ten nápis nad vchodom, tak som si niečo prečítala o nej, ale najzaujímavejšie asi na nej je, že ešte stále stojí.“ (Beáta, 46)

Objavuje sa tu prípad rozpoltenej kolektívnej pamäti, keď „i pamäť celkom konkrétneho miesta a príbehu s ním spojeného si... môžu často selektívnym spôsobom, prisvojovať ...rôzne kolektivity s vlastnou špecifickou memoriálnou kultúrou, rovnako ako si môžu prisvojovať miesto samé,...“ (Maur 2014: 146) Škola sa objavuje ako súčasť kolektívnej pamäti, i napriek tomu, že je tu zreteľná rozdielnosť spomienok. Mladšie ročníky, ju považujú za vzácnu, vďaka jej trvaníu v čase, čo znamená, že významnou ju robí predovšetkým to, že je

v súčasnosti 87 rokov súčasťou Bytče. Na druhej strane sú tu ľudia, ktorí s ňou majú spojených viacero spomienok a tie ju robia pamätihodnou. Pre miestnych nie je dôležitá táto diferencovanosť, „v obraze, ktorý si (skupina) o sebe sama vytvára, sa zdôrazňuje odlišnosť navonok, zatiaľ čo vnútorné rozdiely sa naopak zastierajú.“ (Assmann 2001: 40) Vo väčšine prípadov, bolo pre informátorov potrebné označiť toto miesto za zaujímavé, ale nebolo pre nich dôležité hľadať hlbšie súvislosti, okrem vekového hľadiska.

Pivovar

Podobným prípadom, ako je spomínaná škola, je i Bytčiansky pivovar (Obr. 11). Podobnosť spočíva vo funkčnosti a generačne odlišným vnímaním miesta. Pivovar má ďalekosiahlu minulosť, ktorá je datovaná do roku 1604, kedy sa stal súčasťou mesta a teda v závislosti od mestských dejín, sa odvíjajú i tie pivovarské. [Bytčiansky pivovar Popper: Pivovar] Pivovar je možné opäť vnímať z rôznych perspektív. Pred rekonštrukciou, v rokoch 1978-1991, bol odkazom k rodine Popperovcov, ktorí ho mali v správe a neskôr i vo vlastníctve od roku 1861 a [Bytčiansky pivovar Popper: Pivovar] následne, po roku 1991, predstavoval viac fabriku s nádychom socialistickej ideológie.

Najživšími spomienkami, ktoré sa informátorom s pivovarom spájali, boli pivovarské slávnosti z minulého storočia, ktoré sa diali v areáli pivovaru a boli príležitosťou ľudí, opäť prehĺbiť sociálne väzby. Spomienka na históriu pivovaru, asociovala u informátorov vlastné spomienky a naopak. „Táto spomienka na minulé spomínanie sa stáva súčasťou celkového obrazu, a pôvodnú spomienku tak neoddeliteľne dokresľuje.“ (Smyčka 2014: 163)

„...On má históriu ohromnú (pivovar). Právo variť pivo nemalo hocijaké mesto, Bytča bola významné mesto, preto sa tu mohlo to pivo variť. No a ešte pred nedávnom, tam bývali pivovarské slávnosti, to sa celá Bytča stretla, pivo bolo predávané lacnejšie a už sme sa niektorí vždy

len dohovárali, že sa tam stretneme, lepšie sme sa tam spoznali, Bytčanci navzájom,... už to nebýva,...je to škoda.“ (Ondrej, 61)

Výmena starších spomienok za nové, odkazuje na adaptáciu kolektívnej pamäti, ktorá odkazuje na „rekonštrukciu a aktualizáciu pamäti, teda na jej schopnosť neustáleho prepracovávaní reprezentácií spomienok na základe požiadaviek prítomnosti.“ (Šubrt a kol. 2014: 42) Oslovení informátori spomínali na pivovar ako na funkčnú firmu, ktorá sa podieľala na spoločenskom živote v danej lokalite. V súčasnosti pivovar túto funkciu neplní a tak je celkom možné, že sa budú spomienky na pivovar v budúcnosti opäť viac zameriavať na jeho históriu. Nie je to však jediná možnosť, je ich nespočetne veľa a všetky závisia od jedincov a kolektívu, ktorý v súčasnosti prežíva to, na čo bude neskôr spomínať.

Kinex

Ak obrátíme pozornosť na storočie, ktoré nie je až tak veľmi ďaleko pred nami, bude určite s priestorom a kolektívnou pamäťou iste súvisieť i priemysel. Kinex, ktorý okrem industrializácie, priniesol do mesta i nastavenie istých spoločenských štruktúr.

„...Kinex. Totiž v Kinexe chceli všetci robiť, lebo to mali blízko do roboty a mesto bolo aj Kinexákom prispôsobené, aj autobusy im potom zariadili tak, aby sa mali ako do tých dedín okolo dostať. Najprv im teda postavili sídlisko, ale tam sa potom sťahovali aj iní a v Kinexe robili aj ľudia z dedín okolo, čo chceli ostať bývať na dedine.“ (Michal, 52)

Kinex je závod pre výrobu ložísk, ktorý tu bol otvorený v roku 1906. [Kinex Bearings: Ložiská] Stal sa ďalšou pracovnou príležitosťou pre miestnych ľudí v priemyselnom závode, k dovtedy fungujúcemu pivovaru a zápalkárni. O nejaký čas neskôr, približne v roku 1960, bolo k závodu vybudované sídlisko, ktoré je doposiaľ nazývané pojmom „sídlisko“ alebo „Kinexácke sídlisko,“ čo je jednou z miestnych častí, ktoré informátori menovali. [Naše obce: Bytča] Priemyselný závod sa stal pre mesto

„aktérskou sieťou... ktorá plánuje a zapisuje.“ (Latour 1996: 372) Aktérska sieť je tu myslená ako „ontologická definícia a nie ako súčasť internej záležitosti v rukách iných, najmä ľudských plánovačov a dizajnérov.“ (Latour 1996: 372) Závod vo svojom období rozkvetu, keď väčšina obyvateľov mesta našla prácu práve v ňom, naplánoval istý poriadok mesta, ktorý sa nedotkol len dynamiky mesta, ale i priestoru.

Na záver zostalo už len pár miest, ktoré informátori označili ako významné pre Bytču. Sú nimi kultúrny dom, miestne parky a rieka pretekajúce cez mesto, s menom Petrovička. Kultúrny dom, zohráva v súčasnosti dôležitú úlohu pre Bytčanov, najmä kvôli spoločenskému vyžitiu. Dôležitosť tohto miesta spočíva najmä v spoločenských sieťach, ktoré sú tu rozvíjané. To isté platí i pre miestne parky, len v inej podobe. Rieka Petrovička, bola spomenutá v súvislosti s jej tokom cez námestie, kde sa stáva estetickým doplnkom.

Spočiatku sa zdalo, akoby kolektívna pamäť bola vytváraná skôr v závislosti od miestnych častí, a nebola príliš závislá od jednotlivých miest pamäti a „sieť miest pamäti je pritom v lokálnom merítku neobyčajne hustá a plní dôležitú úlohu pri formovaní lokálnej identity, pri posilňovaní citových väzieb obyvateľov k ich bydlisku, a tým i k celému lokálnemu spoločenstvu, ktoré sú nevyhnutné pre jeho úspešné fungovanie.“ (Maur 2014: 150) Ľudia majú v niečom podobné, totožné ale i rozdielne predstavy o meste. O tom, ktoré budovy, osobnosti alebo udalosti boli pre mesto najvýznamnejšie. Tieto odlišné názory, môžu pomôcť odkryť miesta pamäti, prostredníctvom ktorých sa tvorí jedna celistvá kolektívna pamäť. Ale sú tu i miesta, ktoré obyvatelia zdieľajú, ktoré sa stávajú akýmisi charakteristickými znakmi mesta. Dôležitým znakom takýchto miest, je, že ich obyvatelia udržiavajú v živej kolektívnej pamäti. Najčastejšie je ich súčasť v kolektívnej pamäti zabezpečená funkčnosťou a niekedy exponovanosťou miest. V meste existuje mnoho ďalších miest, ktoré neboli zaradené do tejto kapitoly, pretože neplnili úlohu miest pamäti, ale svoje uplatnenie našli v nasledujúcej kapitole.

5.4 Miesta charakterizujúce Bytču

Miesta, v tomto kontexte, sú chápané ako konkrétne fyzické objekty a prípadne ich bezprostredné okolie. Nie sú tu definované ako architektonické alebo iné pamiatky, pretože ani v tomto prípade nepôjde len o objekty ako solitéry v sociálne vyprahnutom prostredí. Miesta, ktorým tu bude venovaná pozornosť, plnia úlohu reprezentácie mesta smerom k vonkajšiemu prostrediu. Konečný obraz, ktorý je vytvorený a prezentovaný ďalej, je výsledkom pôsobenia ľudí na prostredie, ale i pôsobenia opačným smerom. V tomto momente obyvatelia vytvárajú spomínaný kolektív, so spoločnou identitou, ktorá okrem iného zahŕňa i spoločné prvky vo fyzickom priestore, ale aj symbolickú rovinu priestoru. „V tomto procese – identifikácia – nie je „vec“. Nie je to niečo, čo jedinec môže mať, alebo nemať; je to niečo, čo jedinec robí.“ (Jenkins 2008: 5) Kolektív priestor konštruuje a následne ho prezentuje. „Toto zabezpečuje, že vieme kto sme, vieme kto sú iní, oni vedia kto sme, my vieme kto si oni myslia že sú a tak ďalej...“ (Jenkins 2008: 5) Reprezentáciu mesta voči vonkajšiemu svetu, zabezpečujú jedinci, ktorí prirodzene čerpajú zo svojej kolektívnej identity. Relatívnu homogenitu obrazu mesta, zabezpečuje to, čo Jenkins nazval „meta-kategóriou C,“ (Jenkins 2008: 5) teda spájanie predstáv jedincov na inak odlišných úrovniach, do jednej. Keďže ide o reprezentáciu mesta prostredníctvom priestoru a jeho jednotiek, kritériom budú miesta, ktoré zjednotia prezentovanú kolektívnu identitu a tým i reprezentáciu mesta.

Identifikácia prostredníctvom priestoru, bola skutočne intenzívne zachytená v teréne. Nejednen informátor na prvú položenú otázku – „Čo si predstavíte, keď sa povie Bytča“ – poskytol odpoveď s odkazom na priestor.

„Predstavím si okamžite Bytčiansky zámok...“ (Beáta, 46)

„Znamená to pre mňa námestie a kaplnku, moje dve najobľúbenejšie miesta.“ (Simona, 52)

Miest, ktoré informátori menovali, bolo menej, ako v predošlej kapitole, kde informátori menovali miesta, ktoré boli podľa nich dôležité pre obyvateľov mesta. Miesta sú zhrnuté pre konkrétnejšiu predstavu, v Tabuľke č. 3.

Tabuľka č. 3

Poradie	Názov	Frekvencia
1	Zámok	10
2	Sobášny palác	8
3	Synagóga	7
4	Kaplnka	6
5	Dom Jozefa Tisu	5
6	Námestie	3
7	Kostol Všetkých Svätých	3
8	Budova Základnej školy, na ul. Eliáša Lániho	2
9	Pivovar	2

Spoločným znakom všetkých týchto miest, je ich presah do minulosti. Hoci niektorí informátori nedisponovali detailnejšími vedomosťami o ich histórii, uvádzali ich historickú hodnotu ako jeden z hlavných dôvodov, prečo sú reprezentáciou mesta. Je to prirodzená reakcia ľudí, pretože „spoločnosti potrebujú minulosť predovšetkým pre potreby svojej sebadefinície.“ (Assmann 2001: 117)

„Synagóga je dôležitá pre históriu mesta, odkazuje k Židom, čo tu žili pred nami a má aj nejakú významnú historickú hodnotu, som niekde čítal...“ (Peter, 48)

„...zriadila by som nejaké exkurzie do pivovaru, teda neviem či už neprebiehajú... Ale zarobili by tým a ešte aj by sa ľudia dozvedeli o jeho významnosti, že to nie je len hocijaký pár sto ročný pivovar.“ (Marianna, 55)

Najčastejší spôsob, akým sa obyvatelia identifikujú s týmito objektmi z histórie, je ten, že ich udržiavajú v živej kolektívnej pamäti. Niektorí sa aktívne podieľajú na rôznych podujatiach, ktoré miestam nedovolia upadnúť do zabudnutia alebo ich reprezentujú mimo svojho lokálneho prostredia. Ľudia svoje predstavy o tom, ako mesto prezentovať, zovšeobecňujú. Stotožňujú svoje predstavy so skupinovými, z čoho vyplýva, „... že členovia budú sami seba považovať za minimálne podobných.“ (Jenkins 2009: 132) Tento predpoklad je evidentný i vo výpovedi niektorých informátorov.

„My Bytčania, najviac odporúčame zámok a tam ten areál celok, keď chce niekto vidieť niečo zaujímavé z mesta.“ (Ondrej 61)

Prvým pohľadom, bolo na miesta pozerané, ako na tie, ktoré informátori považovali za miesta reprezentujúce ich kolektívnu identitu. Cieľom tejto prezentácie, bolo predstavenie kolektívnej identity vo vzťahu k mestu, ktoré obývajú. Je to rovina, v ktorej informátor prezentuje mesto „zvnútra,“ z pohľadu insidera. Zároveň bolo snahou ukázať i opačnú stranu prezentácie, predstavenie mesta „zvonka,“ z hľadiska outsidera. Preto boli informátori vyzvaní k tomu, aby predstavili mesto turistovi. V týchto odporúčaní dominovala synagóga, ktorá zaujala prvé miesto. Až po nej, prekvapujúco, odporúčali obyvatelia zámok, sobášny palác, kaplnku, dom Jozefa Tisu a nakoniec kostol Všetkých Svätých. V porovnaní s prezentáciou mesta z pohľadu insidera, sa počet miest, ktoré informátori menovali, znížil a celkom neočakávane, zámok nebol prvým miestom, ktoré navrhli.

„Ak by sem niekto prišiel, poslal by som ho v prvom rade pozrieť sa na synagógu, to je celkom klenot, ani moc rekonštrukcií tam neprebehlo,...“ (Marek, 84)

Informátori zhostení úlohy sprievodcu mestom, menovali uvedené miesta, pri ktorých uvádzali ich krátke charakteristiky, najčastejšie odkazujúce na históriu. Popisy sa nijak extrémne nelíšili od informácií, ktoré k nim už boli uvedené v práci skôr. Pri prezentácii mesta, opierajúc sa o priestor, veľmi intenzívne rezonovala u viacerých informátorov povest' spojená s priestormi zámku, konkrétne studňou v ňom a riekou Váh.

„...a k zámočkej studni sa viaže povest' o drakovi, ktorý má v nej hlavu a chvost má až vo Váhu, akože je taký veľký,... presné znenie neviem, ale také niečo sa rozpráva...“ (Marianna, 55)

„V zámku by som si naštudoval tú povest' o drakovi, čo sa ťahá od tej studne tam, až do Váhu a tú by som im porozprával ako zaujímavosť.“ (Ivan, 69)

Povest', ktorú majú informátori na mysli, má viacero variantov, ktoré sú publikované v rôznych knihách týkajúcich sa rozprávání o hradoch či zámkoch, podľa čoho sú pochopiteľne i upravené. Prvú písomne zaznamenanú variantu povesti, vzťahujúcej sa k Bytči, ktorú je možné nájsť, pochádza približne z rokov 1933 – 1940, v zbierke dokumentov Sidónie Sakalovej ku kronike obce Veľká Bytča. Povest' je i tu zapísaná vo viacerých krátkych variantoch, ale podstatné je uviesť ten, na ktorý informátori odkazovali.

„Iný variant vypravuje, že tento drak má hlavu na hrade v Bittši, v studni a chvost vo Váhu. Keď mal sedem rokov, chcel ho nejaký čarodejník vyčariť, ale páni nedovolili, že vraj pekné stvorenie. Drak ale narástol od tých čias tak, že chvost do studne viac stiahnuť nemôže a rastie vždy dolu Váhom až k samému Dunaju.“ (Sidónia Sakalová)

Studňa, ktorá je tu spomínaná, sa nachádzala priamo na zámockom nádvorí. Do súčasnosti sa však nezachovala, ale jej existencia a lokalizácia je známa vďaka archívnym materiálom. Z tohto dôvodu je často zamieňaná so studňou (Obr. 12), ktorá stojí pred bránou zámku. Koryto rieky Váh je neustále korigované v závislosti od potrieb ľudí (napríklad, naposledy kvôli výstavbe diaľnice, okolo roku 2009), preto nie je presne isté, kde koryto viedlo, keď povesť vznikala. Predpokladaným vznikom povesti, je obdobie stredoveku, pretože „draci boli v stredovekej Európe súčasťou všetkých dôb, každej zeme a mali prístup do akejkoľvek spoločnosti...“ (Koutský 2004: 3) Iným dôvodom pre tento predpoklad je spomínanie hradu a nie zámku, čo odkazuje na prvú stavbu, na stavbu vodného hradu. Všetko teda naznačuje tomu, že išlo o studňu, ktorá bola súčasťou pôvodného hradu. Uvedené miesta boli zrejme prirodzenou súčasťou priestoru Bytče už v skorších časoch, pretože najčastejšie sa „v povesti... uplatňujú domáce reálie a domáce historické pozadie.“ (Sedlák 1981: 134) Síce tieto miesta, studňa a koryto rieky Váh, podľahli úpravám, ich priestorová situovanosť sa nezmenila natoľko závažne, aby upadli do zabudnutia a to môže byť dôvodom, prečo pretrvala povesť v kolektívnej pamäti do súčasnosti. „...Kolektívna pamäť pozerá na skupinu „zvnútra“ a snaží sa ukázať jej taký obraz jej minulosti, v ktorom sa môže poznať vo všetkých štádiách a v ktorom sú preto vymazané všetky hlbšie zmeny...“ (Assmann 2001: 42) Takto môže byť vysvetlené zamieňanie studní. Pôvodná, studňa na nádvorí zámku síce zmizla z priestoru, no o pár metrov ďalej stojí iná, ktorá nahradila jej miesto v pamäti ľudí.

Spomenutím povesti, pri prezentácii mesta, obyvatelia pridali ďalší prvok, v tvorbe kolektívnej pamäti. Príbehy o mestách alebo obciach, o ich vzniku alebo histórii, sa vyskytujú takmer všade na Slovensku, v Čechách, ale i inde vo svete. Je bežné, že každý národ má svoje príbehy, ktorými sa definuje a manifestuje nimi svoje právo na existenciu. Najčastejšie majú národy svoje mýty, odkazujúce na pôvod, výnimočnosť, či posvätnosť domoviny, apod. (Kubišová 2014: 108) Rovnako, sa príbehy vyskytujú i u menších jednotiek, a to u miest, obcí alebo rôznych miest pamäti. Funkciou mýtov, „...je zaisťovať vedomie o spoločnej minulosti a vytvárať v danej skupine vedomie vlastnej jedinečnosti a jednoty“ (Kubišová 2014: 108) a v meste mýtus nahrádza povesť. Ich spoločným znakom je vytváranie identity kolektívu. Nakoľko mýty sú považované za „zdroje národnej identity“ (Kubišová 2014: 108), povesť môže byť v tomto kontexte považovaná za zdroj identity mesta. Povesť spojená s Bytčou, by sa dala porovnať s mýtom o predkoch, nakoľko „mýty o predkoch a o pôvode posilňujú pocit kolektívnej spolupatričnosti medzi súčasníkmi i naprieč generáciami, pretože spoločný pôvod a spoloční predkovia sú tým, čo „nás“ bez ohľadu na ďalšie odlišnosti spája.“ (Kubišová 2014: 108) Obyvatelia sa vďaka nej, identifikujú s predkami, ktorí obývali mesto v priebehu minulosti a to i tej vzdialenejšej a s ohľadom na to, že „...mýty vytvárajú pozitívny sebaobraz o danom národe a prispievajú k pocitom hrdosti na vlastný národ“ (Kubišová 2014: 108), tak i Bytčania prostredníctvom povesti vyjadrujú pýchu vlastného mesta, motívmi hradu a pánmi.

„...tá povesť by im (turistom) ukázala, aké sme staré mesto. A že to bolo panské mesto a aj by som vymenoval pánov, napríklad Esterházyovcov, Thurzovcov, aj Bátoričku, aby vedeli, že to neboli hocijaký páni.“ (Ivan, 69)

Povešť je zložkou kolektívnej pamäti a spoločne, ako kultúrne prvky, sú súčasťou kolektívnej identity. „Každej kultúrnej identite zodpovedá určitý kultúrny útvar, ktorý ju funduje a predovšetkým reprodukuje.“ (Assmann 2001: 123) Takýmto útvarom je tu mesto. Kolektívna identita sa vďaka tejto postupnosti opäť dostáva do priestoru, v ktorom sú zakotvené tak kolektívna pamäť ako i spomínaná povesť. Povešť a priestor, tu vytvárajú vzájomný vzťah, kedy na jednej strane, povesť, ako súčasť kolektívnej pamäti, je živá vďaka tomu, že sa spája s hmotnými predmetmi v priestore a na druhej strane, povesť udržiava živými miesta, z ktorých vytvára miesta pamäti.

6 DISKUSIA

Spoznať kolektívnu pamäť obyvateľov, je zaujímavé najmä pre skupinu ľudí, ktorí majú vzťah k lokalite. Skúmanie toho, čo všetko je jej súčasťou a ako sa v priebehu času mení, by mohla byť pútavou štúdiou k monografii mesta. Častým výrokom ľudí, ktorí spomínali na minulosť mesta bolo v zmysle: „...zaujímalo by ma ako tu tí ľudia žili. Či už tí páni zo zámku alebo tí mešťania alebo potom neskôr, až keď to bolo viac židovské mesto...“ (Alena, 40) Je to veľkou inšpiráciou, nakoľko od starších informátorov, je ešte možné v súčasnosti postrehnúť život v meste, pred alebo počas druhej svetovej vojny, kedy ráz mesta do veľkej miery ovplyvňovali Židia. S vypracovaním takejto témy výskumu, by sa však nemalo zaháľať.

Kolektívna pamäť Bytče, bola skúmaná z hľadiska jej priestorových charakteristík a to preto, že „odkázanosť kolektívnej pamäti na konkrétnu orientáciu vytvára kryštalizačné body.“ (Assmann 2001: 38) Ľuďom sa ľahšie vytvára predstava v pamäti vtedy, ak sa ich spomienky majú o čo oprieť. Priestor mesta má relatívne ustálenú štruktúru vďaka niektorým miestam, ktoré súžia ako spomínané body. Z tohto hľadiska, tvoria základné piliere kolektívnej pamäti mesta. Tá však nemusí byť vždy študovaná na základe priestorových rysov lokality. Je tu mnoho ďalších ciest, ktorými by sa dal výskum posunúť ďalej. Príkladom môže byť vývoj pamäti v čase, ako to už samé vyplynulo z výskumu.

Spracovanie témy, je výsledkom teoretického štúdia literatúry a terénneho výskumu, preto sa vyznačuje svojim spôsobom všednosťou i jedinečnosťou zároveň. Teoretické koncepty, využité pre interpretáciu javov postrehnutých v teréne, nie sú novinkou a sú aplikovateľné na mnoho lokalít. Výskumy realizované s cieľom zaznamenania kolektívnej pamäti, opierajúc sa o priestor, sú celkom častou témou prác. Každá má svojský prístup, na ktorý má veľký vplyv vždy konkrétna lokalita, ktorá zároveň určuje potrebnosť takýchto výskumov. Osobitosť výskumu

spočíva v uplatnení týchto poznatkov v konkrétnom meste, ktoré je podnetné, no aj napriek tomu, doposiaľ neprebádané ako celok.

Z poznatkov zachytených v teréne možno skonštatovať ako škodu to, že sa kolektívna pamäť v Bytči neštudovala už skôr, kedy bolo možné zohnať informátorov židovského vierovyznania. Bolo by zaujímavé, študovať ju z rôznych uhlov pohľadu. Ako hovorí Maur, „práve pamäť mesta svojou vnútornou diferenciáciou ponúka vynikajúcu príležitosť k štúdiu rôznych pamätí viažucich sa k totožnému miestu, pamäti rôznych národov, náboženských zoskupení (porov. Židovskú, kresťanskú a moslimskú pamäť Jeruzalema), sociálnych alebo vzdelanostných skupín, generácií,...“ (Maur 2014: 151) V súčasnosti by bolo možno zaujímavé pozeráť na mesto očami rôznych sociálnych skupín prítomných v meste.

7 ZÁVER

Diplomová práca sa zameriava na charakteristiky kolektívnej pamäti upriamenej na priestorové aspekty, v meste Bytča. Štruktúra práce pozostáva zo štyroch hlavných kapitol a ďalších podkapitol. Medzi hlavné časti práce patrí teoretická, ktorá predstavuje východiskové koncepty. Tie sú zamerané na pamäť, vymedzenie rozdielov medzi jednotlivými priestorovými termínmi a sociálnym aspektom priestoru. Ďalšou elementárnou časťou práce je metodológia, ktorá informuje o využitých metódach pri získavaní informácií pre prácu a metódach využitých pri ich spracovávaní. Jej podstatnou súčasťou sú tiež výskumné otázky, ktoré boli položené na počiatku preto, aby práca jasne smerovala k svojmu stanovenému cieľu. Druhá časť práce je už viac orientovaná na dané mesto a preto je podstatnou súčasťou práce i charakteristika lokality, ktorá pomáha pochopiť skúmaný priestor. Nakoniec, prevažnú časť práce tvorí analýza dát a interpretácia výsledkov výskumu. Je charakteristická spojením teoretických konceptov a výsledkov výskumu, čím zabezpečuje interpretáciu zistení a vedie k cieľu a to konkrétne k predstaveniu zdieľaných predstáv o meste.

Výskumom boli teda zmapované zdieľané predstavy o meste. Tie boli charakterizované prostredníctvom pomyslených častí mesta, do ktorých ho miestni delia. Pre lepšiu geografickú orientáciu, boli informátori vyzvaní, aby častiam pripísali hranice, a tie zakreslili do mapy mesta. Touto metódou bola taktiež naznačená predstava kolektívne zdieľanej identity vytváratej prostredníctvom priestoru. Okrem častí, boli zachytené i miesta, ktoré informátori považujú za najvýznamnejšie miesta v rámci Bytče. Významnosť miest, je zosumarizované prostredníctvom určenia frekvencie výskytu javu, vo výpovediach informátorov. Ukázalo sa, že za najvýznamnejšie miesta informátori označovali tie, ktoré súviseli s historickými udalosťami, dôležitými nad rámec mesta.

Informácie, s ktorými práca disponuje, majú význam na lokálnej úrovni, pretože zachytávajú prvky kolektívnej identity. Tá je zakotvená najmä v priestore, ku ktorému si obyvatelia vytvárajú väzby. Priestor nie je nemenný a tak sa zmeny, ktoré v ňom prebiehajú, zapisujú do vedomia súčasníkov a to, ako priestor vyzeral pred zmenou, sa zapisuje do ich pamäti. Existuje však i opačný prípad, kedy mnohé súčasti priestoru, zostávajú vďaka kolektívom nezmenené, čím kolektív do istej miery zastavuje proces vývinu a zostáva tak pripútaný k hmotnej stránke života.

V kolektívnej pamäti tunajších obyvateľov, je prítomný vplyv histórie mesta, od ktorej sa odrážajú predstavy o priestore i v súčasnosti. Zachytáva význačnosť miest a objektov v priestore, v kontexte súčasného výrazu mesta. Priestor je tu vnímaný skôr cez prizmu sociálneho konštruktú, ako geografického vymedzenia a je odrazom vzájomného vzťahu so sociálnou identifikáciou obyvateľov.

Záverom celej práce byť zhodnotenie, že kolektívna pamäť obyvateľov mesta je živá, podlieha neustálym zmenám a je hlboko zakotvená v priestore mesta, o čom svedčia spomienky, ale i príbehy ľudí, ktorí tento priestor obývajú, považujú ho za svoj domov a identifikujú sa s identitou, ktorá tu vzniká. Podobné výskumy sú iste realizovateľné kdekoľvek, ale výsledky, ktoré vyplynú sú jedinečné.

8 ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY A PRAMEŇOV

8.1 Literatúra

Alderman, Derek. 2008. *Place, naming, and the interpretation of cultural landscapes*. In: Graham, B. and Howard, p., editors, *The Ashgate research companion to heritage and identity*. Aldershot: Asghate, pp. 195-213.

Ambrožová, Zuzana. 2009. *Veřejné prostory malých měst – teoretická východiska*. In: *Urbanizmus a územní rozvoj*. No. 6, pp. 14-20.

Assmann, Jan. 1995. *Colective Memory and Cultural Identity*. In: *New German Critique*. No. 65, pp. 125-133.

Assmann, Jan. 2001. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor.

Badík, Rudolf. 1978. *Príspevok k dejinám školstva v Bytči*. In: *Bytča 1378 – 1978*. Churý, Slavko-Kočiš, Jozef. 1978. Martin: Osveta. Pp. 191-202.

Barth, Fredrik. 1969. *Introduction*. In: *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. London: Allen&Unwin. Pp. 9-38.

Bernard, Russel. 2006. *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. Oxford: AltaMira Press.

Bitušíková, Alexandra. 1999. *Miesto domova v živote súčasného človeka*. In: *Etnologické rozpravy*. Vol. 6, No. 2, pp. 5-9.

Brewer, Devon D. 2002. *Supplementary Interviewing Techniques to Maximize Output in Free Listing Tasks*. *Field Mehods* Vol. 14, No.1pp. 108-118.

Bušťíková, Lenka. 1999. *Analýza sociálních sítí*. In: Sociologický časopis. Vol. 35, No. 2, pp. 193-206.

Butz, David – Eyles, John. 1997. *Reconceptualizing Senses of Place: Social Relations, Ideology and Ecology*. In: Geografiska Annaler, Series B, Human Geography. Vol. 79, No. 1, pp. 1-25.

Cresswell, Tim. 2004. *Place: A Short Introduction*. Malden: Blackwell Publishing.

Dovey, Kimberly. 1985. Home and Homelessness. In: Home Environments. Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research. Vol. 8, pp. 33-64.

Foucault, Michel. 1986. *Of Other Spaces*. In: Diacrities. Vol. 16, No. 1, pp. 22-27.

Gibas, Petr – Pauknerová, Karolína. 2009. *Mezi pravěkem a industriálem: Několik poznámek k antropologii krajiny*. In: Český Lid. Vol. 96, No. 2, pp. 131-164.

Halbwachs, Maurice. 2009. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Hromník, Milan. 2003. *Z dějin Bytče a jej farnosti*. Žilina: Římskokatolický farský úřad v Bytči.

Churý a kol. 2002. *Bytča*. Žilina: Knižné centrum.

Jackson, John Brinckerhoff. 1994. *A Sense of Place, a Sense of Time*. New Haven: Yale University Press.

Janota, Ľudovít. 1996. *Slovenské hrady*. Martin: Columbus Bratislava.

Jenkins, Richard. 2008. *Social identity*. London and New York: Taylor & Francis Group.

Jorgensen, Bradley, S. – Stedman, Richard, C. 2001. *Sence Of Place As An Attitude*. In: *Journal of Enviromental Psychology*. Vol. 21, No. 3, pp. 233-248

Kočiš, Jozef. 1989. *Od Čachtic po Strečno*. Martin: Osveta.

Koutský, Karel. 2004. *Učenci, přírodopis a draci*. In: *Kuděj*. Vol. 6, No. 2, pp. 3-16.

Král, Pavel. 2011. *Židia v Bytči*. Praha – Bratislava: vydané na vlastné náklady.

Kubišová, Zuzana. 2014. *Kolektivní paměť a národní identita*. In: Šubrt, Jiří a kol. 2014. *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum. Pp. 82-111.

Lamont, Michèle – Molnár, Vigár. 2002. *The Study Of Boundaries In The Social Sciences*. In: *Annual Reviews Of Sociology*. Vol. 28, pp. 167-195.

Lapka, Miloslav. 2009. *Krajina*. In: Malina, Jaroslav a kol. 2009. *Antropologický slovník aneb Co by mohl o člověku vědět každý člověk*. Brno: CERM.

Latour, Bruno. 1996. *On actor-network theory: A few clarifications*. In: *Soziale Welt*. Vol. 47, No. 4, pp. 369-381

Lozoviuk, Petr. 2005. *Etnická indiference s její reflexe v etnologii*. In: Hirt, Tomáš – Jakoubek, Marek (eds.). 2005. *Soudobé spory o multikulturalizmus a politiku identit (Antropologická perspektiva)*. Plzeň: Aleš Čeněk. Pp. 162-197.

Low, M. Seta – Lawrence-Zúñiga, Denise et al. 2003. *The anthropology of space and place: Locating culture*. Edited by Low, M. Seta – Lawrence-Zúñiga, Denise. Blackwell Publishong Ltd.

Malina, Jaroslav a kol. 2009. *Antropologický slovník aneb Co by mohl o člověku vědět každý člověk*. Brno: CERM.

Mácha, Přemysl. 2010. *Krajiny antropologie a antropologie krajiny*. In: Český Lid. Vol. 93, No. 3, pp. 225-246.

Maur, Eduard. 2014. *Památná místa: Místa paměti ve vlastním (tj. topografickém) smyslu slova*. In: Šubrt, Jiří a kol. 2014. Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám. Praha: Karolinum. Pp. 141-154.

Mlynář, Jakub. 2014. *Paměť a narativita*. In: Šubrt, Jiří a kol. 2014. Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám. Praha: Karolinum. Pp. 141-154.

Nora, Pierre. 2010. (1996, 1998). *Mezi pamětí a historií: problematika míst*. In: Cahiers du CEFRES. Vol. 10, pp. 40-63.

Norberg-Schulz, Christian. 1980. *Genius Loci. Towards a Phenomenology of Architecture*. New York: Rizzoli.

Paasi, Anssi. 2005. *The Changing Discourses on Political Boundaries: Mapping the Backgrounds, Contexts and Contents*. In: Van Houtum, Henk (eds.) et al. 2005. *B/ordering Space*. Aldershot, Hants, England: Ashgate. Pp. 17-32.

Pauknerová, Karolína. 2014. *Antropologie, archeologie a interpretativní přístup: Příklad domova*. In: Antropowebzin 2. Pp. 54-62.

Proshansky, Harold M. 1978. *The city and self-identity*. Environment & Behaviour, Vol. 10, No. 2, pp. 147-169.

Sedlák, Ján. 1981. *Epické žánre v literatúre pre mládež*. Bratislava: Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo.

Smyčka, Václav. 2014. *Vzpomínáme na vzpomínku: Kultura vzpomínání jako překlad a trvání*. In: Šubrt, Jiří a kol. 2014. Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám. Praha: Karolinum. Pp. 156-169.

Štětka, Václav. 2004. *Symbolická vymístění, národní identita a (re)konstrukce paměti*. In: Sociální studia. No. 2, pp. 79-91.

Šubrt, Jiří a kol. 2014. Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám. Praha: Karolinum.

Tuan, Yu-Fu. 1976. *Humanistic Geogrpahy*. In: Annals of the Association of American Geographers. Vol. 66, No. 2, pp. 266-276.

Tuan, Yu-Fu. 1979. *Space and place: Humanistic perspective*. In: Philosophy In Geography. D. Reidel Publishing Company, pp. 387-427.

Tuan, Yu-Fu. 1991. *Language and the Making of Place: A Narrative-Descriptive Approach*. In: Annals of the Association of American Geographers. Vol. 81, No. 4, pp. 684-696.

Válková, Jana. 2009. *Genius loci*. In: Malina, Jaroslav a kol. 2009. Antropologický slovník aneb Co by mohl o člověku vědět každý člověk. Brno: CERM.

Vencálek, Jaroslav. 2009. *Genius loci*. In: Geografické rozhledy. Vol. 25, No. 4, pp. 4-5.

Watson, Alan E. et al. 1992. Beyond the Commodity Metaphor: Examining Emotional and Symbolic Attachment to Place. In: Leisure Sciences. Vol. 14, No. 1, pp. 29-46.

Werlen, Benno. 2005. *Regions and Everyday Regionalizations. From a Space-centred Towards an Action-centred Human Geography* In: Van Houtum, Henk (eds.) et al. 2005. B/ordering Space. Aldershot, Hants, England: Ashgate. Pp. 47-60.

8.2 Elektronické zdroje

Okres Bytča. [online]. Dostupné z:

<http://app.statistics.sk/mosmis/sk/uroven.jsp?txtUroven=430501>

(Informácie čerpané dňa 13.4.2015)

Sobášny palác. [online]. Dostupné z:

http://www.eeagrants.sk/data/att/4130_subor.pdf

(Informácie čerpané dňa 10.10.2015)

Bytčiansky pivovar Popper: Pivovar. [online]. Dostupné z:

<http://www.popper.sk/>

(Informácie čerpané dňa 22.10.2015)

Kinex Bearings: Ložiská. [online]. Dostupné z:

<http://www.kinex.sk/>

(Informácie čerpané dňa 24.10.2015)

Naše obce: Bytča. [online]. Dostupné z:

<http://naseobce.sk/mesta-a-obce/2548-bytca>

(Informácie čerpané dňa 25.10.2015)

8.3 Archívne pramene

Sidónia Sakalová. 1933 – 1940. Zbierka dokumentov Sidónie Sakalovej ku kronike obce Veľká Bytča.

Kronika – Dejiny Bytče do r. 1948

9 RESUMÉ

The residents of Bytča shares specific ideas about space of city, which identify them as a group. These ideas became part of the collective memory and always adapt current conditions. In particular, material objects help create spatial ideas and change implemented through them, incite people to perception of spaces. The resulting structure divides people to two categories, the first are „insiders,“ people who move in space and they know it; and second are „outsiders,“ who have not knowledge of the internal system. Mentioned insiders have created a relationship to site and they are active member of space. The easiest way, as people can direction in space, is name it. All these factors are inspired to transform space into place.

The thesis to look at the issue through the prism of the theoretical basis of collective memory, space and social identity. It provides overview as a residents of Bytča divide space, which the places are important part of city and explores the social motives in its categorization.

Informations are the results of field research in this locality. The thesis also includes the methodical background of the research and analysis of the obtained data.

10 PRÍLOHY

10.1 Tematické okruhy otázok

Tematická oblasť	Okruhy otázok
A. Úvod Požiadanie respondenta o súhlas, s nahrávaním rozhovoru. Informovanie o ochrane osobných údajov.	
Predstavenie témy Informácie o respondentovi	<ul style="list-style-type: none"> • Oboznámenie respondenta s témou diplomovej práce: Diplomová práca sa zaoberá reflektovaním priestorových charakteristík mesta Bytče, jeho obyvateľmi. • Základné informácie o respondentovi: <ul style="list-style-type: none"> – V ktorom roku ste sa narodili? – Ako dlho žijete v Bytči? – Narodili ste sa tu? – Odkiaľ pochádzajú Vaši rodičia? – Kam ste chodili do školy? – Kde ste pracovali/pracujete?
B. Asociácie	
Cieľom je zistiť, aké asociácie majú obyvatelia s mestom	<ul style="list-style-type: none"> • Čo pre Vás znamená, keď sa povie Bytča? • Čo pre Vás toto miesto znamená?
C. Vnímanie mesta respondentom	
Cieľom je zistiť, ktoré miesta sú dôležité pre respondenta	<ul style="list-style-type: none"> • V ktorej časti mesta bývate? • Ktoré miesta v Bytči rád/rada navštevujete? Kam rád/rada chodíte? • Ktoré miesta sú pre Vás zaujímavé? • Prečo je pre Vás toto miesto významné/zaujímavé? • Aké spomienky máte s týmto miestom spojené?
D. Kategorizácia miest	
Cieľom je zistiť, do akých častí rozdeľuje respondent mesto a ako tieto časti nazýva	<ul style="list-style-type: none"> • Ktorú časť mesta máte najradšej? a prečo? • Prečo je Vám táto časť bližšia ako iné? • Ak by ste mali rozdeliť mesto na určité časti podľa toho, ako sú Vám

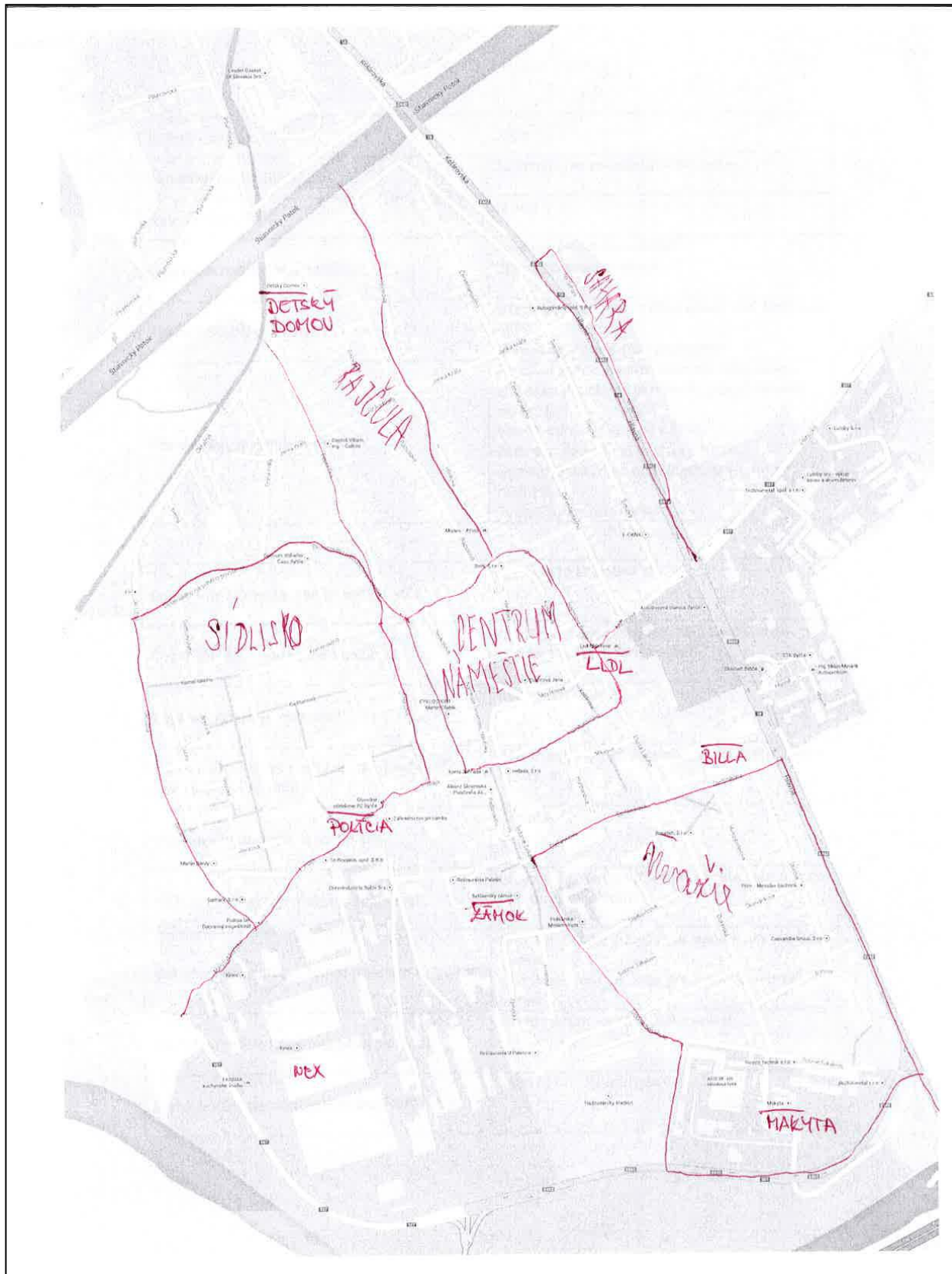
	<p>blízke, ako by ste to urobili? (+ na mape zaznačiť)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Čo oddeľuje tieto časti? (čo sú tými pomyslenými hranicami?)
E. Spoločné významné miesta	
<p>Cieľom je zistiť, ktoré miesta sú významné pre obyvateľov</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Napadnú Vám v rámci Bytče miesta, kde ste zažili nejaké dôležité historické momenty? • Sú v Bytči miesta, ako napríklad v Žiline štvorcové námestie?
F. Významné miesta	
<p>Cieľom je zistiť, ktoré miesta v Bytči respondent považuje za najzaujímavejšie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ak by navštívil mesto niekto, kto ho nepozná, čo by ste mu odporučil/a, aby navštívil? (nejaké významné pamiatky, dominanty mesta,...)
<p>Napadne Vám ešte nejaké zaujímavé alebo dôležité miesto v Bytči? Na ktoré miesta v Bytči by sa nemalo zabúdať?</p>	

10.2 Mapa mesta

Mapa 1

Mapa 2

Fotografie mesta

Zdroj fotografií: Archív autor

Obr. 1 – Zámok v Bytči

Obr. 2 – Sobášny palác

Obr. 3 – Základná umelecká škola

Obr. 4 – Reštaurácia Palatín

Obr. 5 – Okresný úrad

Obr. 6 – Park pri zámku

Obr. 7 – Kaplnka

Obr. 8 – Synagóga

Obr. 9 – Rodný dom Jozefa Tisu

Obr. 10 – Meštianska škola

Obr. 11 – Pivovar

Obr. 12 - Studňa

